

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

МИРЗО УЛУҒБЕК НОМИДАГИ
ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИ

“КЕЛИШИЛГАН”
Ўзбекистон Республикаси
Олий ва ўрта махсус таълим
вазирлиги И.У.Мажидов
« » 2020 йил

“ТАСДИҚЛАЙМАН”
Ўзбекистон Миллий университети
ректори
А.Р.Мараҳимов
« » 2020 йил

МАГИСТРАТУРАГА КИРИШДА МАХСУС ФАНЛАРДАН СИНОВ
ДАСТУРЛАРИ ВА БАҲОЛАШ МЕЗОНЛАРИ

(кўзи ожиз абитуриентлар учун)

5A120501 - Фалсафа (сохалар бўйича) мутахассислиги учун

ТОШКЕНТ-2020

Аннотация

Дастур 5А 120500 Фалсафа (соҳалар бўйича) магистратура мутахассислигига кировчилар учун 5120500 - Фалсафа таълим йўналишининг 2016/2017 ўқув йилида тасдиқланган ўқув режасидаги асосий фанлар асосида тузилган.

ТУЗУВЧИЛАР:

Н.А.Шермухамедова - ЎзМУ Ижтимоий фанлар факультети “Фалсафа ва маънавият асослари” кафедраси мудири, фалсафа фанлари доктори, профессор

Ш.О.Мадаева - ЎзМУ Ижтимоий фанлар факультети “Фалсафа ва мантиқ” кафедраси мудири, фалсафа фанлари доктори, профессор

Л.А. Мухаммаджонова - ЎзМУ Ижтимоий фанлар факультети “Этика ва эстетика” кафедраси мудири, фалсафа фанлари номзоди, профессор

Дастур Ижтимоий фанлар факультетининг 2020 йил __ июндаги № __ сонли Кенгаши йиғилишида муҳокама қилинган ва тасдиқлашга тавсия этилган.

Кириш

5A120500 - Фалсафа сохалар бўйича магистратура мутахассислиги бўйича магистратурага кириш синови учун мўлжалланган дастурда Фалсафа бакалавр таълим йўналиши ўқув режасида ўқитилган фанлар мазмунига асосланади. Дастурда фалсафанинг ривожланиш тарихи, борлиқнинг ўзаро алоқадорлиги ва ривожланиш қонун ва категориялари, онтологик, субстанционал, муносабатдош категорияларнинг ўзига хос хусусиятлари, табиат ва инсон борлиги, фан тараққиётининг асосий босқичлари, метод, методология методика тушунчалари, асосий эвристик тамойиллар, глобал муаммолар ва глобаллик мезонлари, прогнозлаштириш масалалари, тушуниш ва тушунтиришнинг ўзаро мутаносиблиги, ҳақиқат ва амалиёт бирилиги, билим турлари ва шакллари, ахборот маълумот билим тушунчаларининг ўзаро алоқаси ва фарқи, ахборот технологиялари ва ахборотлашган жамият назарияси, тарих фалсафаси, ахлоқ назарияси ва оламни эстетик идрок этиш, каби масалалар қамраб олинган.

Таълим йўналиши негизидаги мутахассисликларнинг вазифаси - талабаларнинг борлиқ тушунчасининг маъноси соф борлиқ ғояси, борлиқ ва йўқлик диалектикаси, фалсафа тарихида борлиққа муносабат, энергия ва энергетизм, информацион энергетик ахборот алмашинуви, табиат борлиги, инсон борлиги, маънавий борлиқ виртуал борлиқ, қонун ва категорияларни, муносабатдош категорияларнинг таснифи, билиш, даражалари ва турлари, ҳақиқатнинг когерент прагматик ва корреспондент, концепцияларини, илмий инкилобларнинг асосий даврларини, дунёнинг илмий манзарасини ҳамда илғор педагогик технологиялардан фойдаланган ҳолда билимларини ошириш ва кўникма ҳосил қилишдан иборатдир.

5120500 - Фалсафа таълим йўналиши негизидаги 5A120500 Фалсафа (сохалар бўйича) магистратура мутахассислигига кирувчи талабалар учун таълим йўналиши ўқув режасига асосан умумкасбий ва ихтисослик фанлари “Фалсафани ўқитиш методикаси”, “Онтология ва гносеология”, “Фалсафа тарихи” “Марказий осие халқлари фалсафаси”, “Ижтимоий фалсафа”, “Маънавият фалсафаси”, “Динлар фалсафаси”, “Фан фалсафаси ва методологияси”, “Фалсафани шўйтиш методикаси”, “Мантиқ тарихи ва назарияси”, “Ахлоқ фалсафаси. Нафосат фалсафаси”, “Жамият ахборотлашувининг фалсафий асослари”, “Табиатшуносликнинг фалсафий концепциялари”, “Техника ва технологиялар фалсафаси”, “Сиёсат фалсафаси. Ҳуқуқ фалсафаси”, “Риторика” фанларидан тест саволлари шакллантирилган. Бу фанлар ўз негизида қамраб олинган маълумотлар қуйида батафсил келтирилган.

ОНТОЛОГИЯ ВА ГНОСЕОЛОГИЯ ФАНИДАН:

Фалсафа тушунчасининг келиб чиқиши. Фалсафа шаклланишининг асосий босқичлари. Дунёқарашнинг тузилиши: дунёни сезиш, дунёни идрок этиш, дунёни тушуниш. Дунёқарашда шахснинг роли. Дунёқарашнинг тарихий шакллари. Миф дастлабки дунёқараш сифатида. Диний дунёқараш. Диннинг асосий функциялари. Диннинг психологик, гносеологик, ижтимоий ва сиёсий илдизлари. Динга нисбатан социологик ёндошув. Диний этиқоднинг тарихий шакллари (фетешизм, анимизм, тотемизм, магия). Фалсафа дунёқараш шакли сифатида. Фалсафанинг предмети ва унинг ўзгарувчан характери. Фалсафий билимнинг тузилиши. Фалсафанинг янги соҳалари. Фалсафанинг асосий масалалари.

Борлиқ масаласида фалсафа ва фан синтези. Борлиқ тушунчасининг этимологияси. Борлиқ ва йуқлик диалектикаси. Борлиқ шакллари. Субстанция ва субстрат тушунчаси. Фалсафа тарихида субстанцияга монистик, дуалистик, плюралистик ёндашувлар. Монизмнинг шакллари. Материя шакллари турли туманлиги. Материянинг ташкил топиш даражалари. Геоцентрик ва нөгеоцентрик моддий тизимлар. Экстенсив ва интенсив чексизлик. Чеклилиги ва чексизлигининг зиддияти.

Ижтимоий макон ва ижтимоий вақт. Макон ва вақтга субстанционал ва реляцион ёндошувлар. Макон ва вақтнинг динамик ва статик концепциялари. Эйнштейннинг умумий ва хусусий нисбийлик назарияси. Маконнинг уч ўлчовлиги ва кўп ўлчовлиги. Ижтимоий макон. Ижтимоий вақт. Макон ва вақтнинг ҳаракатдаги материяга боғлиқлиги. Макон ва вақтнинг умумий хоссалари: объективлик, абадийлик, чексизлик ва ички зиддиятлилиги. Макон – вақт континуумининг тўрт ўлчовлиги. Макон ва вақтнинг метрик ва типологик хоссалари. Макон ва вақтнинг изотроплиги ва бир хиллиги. Ҳаракат тушунчаси, унинг типлари ва шакллари. Ҳаракат ва ҳаракатсизлиkning ўзаро нисбати. Объектларнинг барқарорлиги ва беқарорлиги диалектикаси. Нарсанинг сифатини сақлаш билан боғлиқ ҳаракат, нарса сифатини ўзгартирувчи ҳаракат.

Табиат ва жамиятнинг ўзаро алоқадорлиги. XX аср воқелиги: Экологик танглик. Географик муҳит тушунчаси. Географик муҳит параметрлари. Ижтимоий ривожланиш ва географик муҳит. Географик мактаблар: географик детерминизм, ижтимоий детерминизм. Географик концепциялар. Геосиёсат. Экологик муаммонинг фалсафий маъноси. Биосфера. Ноосфера – инсоният геологик куч сифатида. Янги борлиқнинг шаклланиши. Инсон ва ноосфера. Коэволюция.

Инсон борлигининг ўзига хос хусусиятлари. Фалсафа тарихида инсон борлигига муносабат. Жон ҳақидаги фалсафа. Индивидуаллик борлиги. Онгнинг табиати. Онг ва жоннинг тенглаштирилиши. Онг бош мия функцияси сифатида. Онг фалсафий муаммо сифатида. Онгнинг фалсафий концепцияси. Онгнинг тузилиши ва функциялари. Тил ва онг. Ўзликни англаш.

Ривожланиш ва ўзгариш тушунчаси. Тараққиёт тушунчаси. Тараққиётнинг турлари. Қоунун тушунчаси ва унинг турлари. Миқдор ўзгаришлари ва сифат ўзгаришлари диалектикаси. Сифат, миқдор, меъёр, хосса, сакраш, сакрашнинг турлари. Инкорни-инкор. Инкорни инкорда ворисийлик. Категория тушунчаси. Фан категориялари. Фалсафа категориялари: онтологик, субстанционал, муносабатдош категориялар. Алоқаларнинг таснифи. Алоқа учун асос. Система, элемент, структура. Системаларнинг ўзига хос хусусиятлари. Айримлик, яккалик, хусусийлик, умумийлик. Бутун ва қисм. Яхлитлик антиномиялари. Яхлитлик типлари. Мазмун ва шакл. Сабаб ва оқибат. Зарурият ва тасодиф диалектикаси. Имконият ва воқелик. Моҳият ва ҳодиса.

Билиш назариясининг предмети. Рационализм. Эмпиризм. Перцепция вааперцепция. Гносеологиянинг мазмуни ва моҳияти. Оптимизм, скептицизм, агностицизм. Билиш фаолият туриси сифатида. Билишдаги қарама-қаршиликлар.

Ҳиссий даражадаги билимнинг шакллари: сезги ва идрок. Хотира, хаёл ва тасаввур. Эмпирик билим ва унинг шакллари: кузатиш, эксперимент, илмий далиллар. Фикрнинг ҳиссийликдан рационалликка ҳаракати. Назарий билим ва унинг шакллари:

илмий муаммо, муаммо ва масала. Муаммоли вазиятнинг билиш жараёнидаги роли, гипотеза, тамойиллар, категориялар, парадигмалар. Тафаккур ва унинг моҳияти. Билишнинг эмпирик ва назарий даражаларини фарқлаш мезонлари. Интуиция ва ижод. Фалсафа тарихида интуицияга муносабат. Интуициянинг билишдаги роли.

Фалсафа тарихида ҳақиқатга муносабат. Ҳақиқатнинг фалсафий асослари. Ҳақиқатнинг корреспондент, когерент ва назарий концепцияси. Ишотлаш ва рад этиш. Амалиёт ҳақиқат мезони. Ҳақиқатнинг зиддиятли характери. Ҳақиқатни баҳолаш мезонлари. Амалиёт тушунчаси. Амалиёт фалсафаси. Амалиёт мақсади.

Метод ва методология тушунчаси. Метод ва методика. Методларнинг таснифи. Фан методлари, фалсафа методлари, умумилмий методлар, хукуасий илмий методлар, умуммантқиқий методлар. Ижтимоий гуманитар фанлар методларининг ўзига хос хусусиятлари. Ҳозирги замон методологияси: куматоид, кейс стадис, абдукция. Эвристика янги методологик тамойил. Эвристика янги методологик тамойил. Муаммо ва синергетика ўз ўзини ташкил этиш стихияли структурагенез, чизиқлик, очиқ тизим сифатида. Изоморфизм тамойили. Асосий эвристик моделлар. Синергетика ва эвристика. Илмий изланишнинг асосий йўналишлари.

Диалектика, метафизика, софистика, эклектика – фалсафий метод сифатида. Анализ, синтез, гипотетик-дедуктив метод, аналогия – умумилмий методлар. Илмий назарияларни профилерация қилиш тамойили.

Фалсафанинг илмий билиш мезони. Табиий илмий, фалсафий ва диний таълимотларнинг борлиқни билиш тизимидаги мазмуни. Билиш тизимида эпистемологик, онтологик, эстетик, эсхотологик, психологик жиҳатларнинг ўзаро алоқадорлиги. Постноклассик фанда табиий, илмий ва диний билимларнинг уйғунлиги масаласи.

Ахборот, маълумот билим тушунчалари. Илмий ва ижтимоий ахборот тушунчаси. Ижтимоий ахборот ижтимоий – коммуникатив жараённинг асосий омили. Илмий ахборот янги билим қабул қилиш шакли. Маънавий билиш фаолиятида билимнинг информативлиги хусусиятлари. Фанлар интеграциясининг илмий билиш информатив даражаси ўсишидаги роли. Илмий ахборот интеграциясининг хусусиятлари. Нанотехнологиялар. Ахборот технологиялари ва ахборотлашган жамият назарияси.

Тушуниш ва унинг билиш билан ўзаро нисбати. Фалсафа тарихида тушуниш масаласи. Маънони тушунишнинг аҳамияти. Герменевтик доиранинг моҳияти. Тушунишда символнинг ўрни. Диалог тушуниш воситаси. Семиотика тушуниш воситаси. Мазмунни тушуниш ва интерпретация. Тушунтиришнинг ўзига хос хусусиятлари.

Жамият тараққиётининг асосий соҳалари. Цивилзацияларнинг таснифи. Маданият тузунчаси, тузилиши ва функциялари. Тарих фалсафасининг предмети, Тарих фалсафасига оид қарашлар эволюцияси. Тарих фалсафасининг тузилиши: тарих фалсафаси онтологияси, тарих фалсафаси гносеологияси, тарих фалсафаси тарихи. Онтологик ва аксиологик концепциялар. Зарурият ва эркинлик диалектикаси. Тарихда шахснинг роли.

Инсон фалсафий муаммо сифатида. Фалсафа тарихида инсоннинг келиб чиқиши ҳақидаги таълимотлар. Инсоннинг кўп ўлчовлиги. Шарқ фалсафасида инсон муаммоси. Инсон масаласида Ғарб анъанаси. Ҳаётнинг мазмуни ва унда инсоннинг вазифаси. Ҳаётда инсоннинг вазифаси ва унинг моҳияти. Инсонни фалсафий нуқтаи назардан ўрганишнинг зарурати.

Қадрият тушунчаси ва унинг умумий тавсифи. Қадриятларнинг табиати ва моҳиятини тушунишга нисбатан ёндошувлар: натуралистик психологизм, персоналистик оптимизм, аксиологик трансцендентализм, маданий тарихий релятивизм, қадриятларнинг социологик концепцияси. Қадриятлар ва баҳолар. Қадриятларнинг таснифи. Қадрлоаниш ва кадрсизланиш. Баҳолашнинг моҳияти. Баҳолаш структураси. Баҳолаш предмети. Баҳолаш субъекти. Жамият ва инсон ҳаётида қадриятларнинг роли.

Фаолият тушунчаси. Фаолиятнинг социологик жиҳатлари. Психологияда фаолиятга муносабат. Фаолиятнинг тузилиши: эҳтиёжлар, мотивлар, мақсадлар,

воситалар. Фаолият атрибутлари: моддийлик ва субъектлик. Ўйин моделининг шартлилиги ва реаллиги. Ўйиннинг маъноси. Ижод. Ижод натижаларининг янгилиги. Ижодий ва ноижодий фаолият.

Ижтимоий башорат: турлари, типлари, методлари. Башоратнинг турлари: кундалик башорат, илмий башорат, мифологик башорат, ижтимоий башорат қилиш, интуитив башорат. Келажакни прогнозлаштиришнинг ўзига хос хусусиятлари.

Глобаллашув – янги фалсафий мавзу. Глобаллашув ходисаси. Глобалистика. Глобал жараёнларнинг куртаклари. Фундаментал глобаллашув. Глобал муаммоларнинг моҳияти. Муаммоларнинг турли даражалари: хусусий, миллий, маҳаллий, минтақавий муаммолар. Глобаллик мезонлари. Глобал муаммоларни ҳал қилишда хусусий ва умумий манфаатлар. Ахборот инқилоби. Сунъий интеллект. Нанотехнологиялар ривож.

Фанни ўзига хос ижтимоий ҳодиса ва институт сифатида. Фанни формал ижтимоий институт сифатида содда ва аниқ тушуниш.

Фундаментал ва амалий тадқиқотлар. Илмий билишни ўрганиш тарихида натурфалсафа. Фан ва илмий билиш тушунчаларининг турли таърифлари. Илмий билимларни тушуниш. билим илмийлигининг асосий мезонлари. Фаннинг ички ва ташқи эгоси: илмий тадқиқотларнинг ахлоқий жиҳатлари ва олимнинг илмий кашфиётларга масъулияти. Илм тараққиётида олим ва кашфиётчилар этикасининг фан тизимига таъсири. Фанда ахлоқий меъёрлар зарурати. Фанни инсонпарварлаштиришнинг анъанавий ва ноанъанавий масалалари. Ҳозирги давр фанидаги асосий ахлоқий муаммолар ва уларни ҳал қилишнинг устувор йўналишлари.

Қадимги дунёда ва ўрта асрларда илмий билимларнинг пайдо бўлиши. Таҷриба асосида шаклланган тафаккур фаолияти. Антик даврнинг натурфалсафасида атомистика ва элементаризм ғоялари. Ўрта асрларда илмий билиш тараққиёти. Фан тараққиётига экстерналистик ва интерналистик ёндашув. Синергетика - фаннинг методологик тамойили сифатида. Бифуркация, флуктуация, диссипативтизим, ғалатиаттрактор. Синергетиканинг асосий йўналишлари. Квант механикаси. Термодинамика қонунлари.

Илмий билиш динамикаси. Кумулятивизм ва антикумулятивизм. Илмий билиш динамикасига нисбатан иккита зиддиятли ёндашув. Фаннинг инсонпарварлашуви муаммоси.

Фалсафий билимлар ривожини илмий дунёқарашни шаклланишидаги ўрни. Фалсафа ва фан мутаносиблиги. Фалсафада ижтимоий масъулият. Фандаги рационаллик муаммоси.

Дунёнинг илмий манзарасига асосий ёндашувлар. Дунёнинг мумтоз, номумтоз, постномумтоз манзарасининг ретроспектив ҳаракати. 21-аср дунёнинг постномумтоз манзараси да холономликнинг намоён бўлиши. Рационалликтушунчаси ва унинг дунё манзараси структурасидаги ўрни.

Дунёнинг мифологик, диний, илмий ва фалсафий манзаралари орасидаги ўзаро алоқадорлик ва фарқ.

Фан ва эзотеризм мутаносиблиги. Эзотерик тасаввурнинг асосий мақсади. Эзотерик ва экзотерик билимлар. Оккультизм ва спиритуализм. Анохронизм, телекинез, телепатия, магия - эзотерик билим сифатида. Спиритуализмнинг йўналишлари.. Оккультизм – қадимги билим сифатида.

XXI аср фанининг долзарб муаммолари. Пассионарлик ва субпассионарлик. Коэволюция, виртуаллик ва виртуал реаллик. Виртуал зарралар. Клонлаштириш ва евгеника. XXI аср фани ва фалсафасидаги муҳим муаммолар. Нанотехнологиялар. Кашфиёт ва имкониятлар – фан тараққиёти натижаси.

ИЖТИМОЙ ФАЛСАФА ФАНИДАН:

Ижтимоий фалсафанинг предмети мақсади ва вазифалари

Ижтимоий фалсафа-инсоният фалсафий маданиятининг таркибий қисми. Фалсафа ва ижтимоий фалсафа ўртасидаги умумийлик, алоҳидалик ва ўзига хослик. Ижтимоий фалсафа - жамият, инсон, ижтимоий тараққиёт ва ижтимоий билишнинг моҳияти ҳамда тамойиллари тўғрисидаги таълимот. Ижтимоий фалсафанинг асосий тамойиллари: ижтимоий кадрларнинг индивидуал ва синфий кадрлардан устуворлиги, баркамол инсон ижтимоий тараққиётнинг бош мақсади эканлиги, ижтимоий ўзгаришлар ва ижтимоий барқарорликнинг ўзаро мутаносиблиги, маънавий ривожланишнинг моддий-иктисодий ривожланишдан устуворлиги.

Ижтимоий фалсафанинг гуманитар фанлар тизимида тутган ўрни. Ижтимоий фанлар жамият тўғрисидаги илмий назария ва яхлит таълимот сифатида. Ижтимоий ходисаларни билишда табиий, илмий фанлар ва гуманитар фанларнинг муносабати. Ижтимоий фалсафанинг асосий мақсади – жамият ва инсоннинг моҳияти тўғрисида изчил ва яхлит, бир бутун дунёқарашни шакллантириш.

Ижтимоий фалсафанинг вазифалари (функциялари): дунёқарашни шакллантириш, илмий билимлар бериш, комил инсонни тарбиялаш, жамият истиқболлини башорат қилиш, кишиларни юксак ғояларни амалга ошириш учун сафарбар этиш.

Ижтимоий фалсафанинг назарий-методологик асослари

Ижтимоий фалсафада метод муаммоси. Жамият ҳаётини таҳлили қилишда умумий методларни қўллашнинг ўзига хос жиҳатлари: диалектик, тизимли ёндашув, синергетик. Диалектика ижтимоий ҳодиса ва жараёнларни билиш методи сифатида. Сабаб-оқибат ва қонуний алоқадорлик нуқтаи назаридан жамият тараққиёти ва амал қилиш функцияларининг ўзига хосликлари. Ижтимоий детерминизмнинг асосий мазмуни сифатида. Ижтимоий ҳодисаларни таҳлили қилишда тарихийлик тамойилининг аҳамияти.

Ижтимоий фалсафанинг методологик функцияси. Конкрет-социологик тадқиқотлар ва уларни ижтимоий ходисаларни билишдаги аҳамияти. Жамият ривож, алоҳида ижтимоий ҳодисалар ва умуман тарихий жараённи таҳлил қилишда абстрактликдан мавҳумликка ўтиш тамойилининг ўрни. Жамиятнинг тизимли ёндашув нуқтаи назаридан талқини. Социум иерархик тизим сифатида. Элемент, қисм, бутун. Тизимли ёндашув нуқтаи назаридан ижтимоий ҳаёт таҳлилининг асосий жиҳатлари: функционал - тузулмавий ва тарихий (генетик-прогностик) таҳлил. Синергетика мураккаб ривожланувчи тизимларнинг ўз-ўзини ташкиллаштириши ҳақидаги фан сифатида. «Тартиб» ва «хаос» - синергетиканинг асосий тушунчалари сифатида. Жамият ривож динамикаси таҳлилида синергетика методни қўлашнинг эвристик имкониятлари чегараси. Тарихий жараёнларнинг Синергетик таҳлили. Диалектика, тизимли ёндашув ва синергетика методларнинг ўзаро алоқадорлиги ҳақидаги баҳслар.

Шарқ цивилизациясида шаклланган ижтимоий-фалсафий таълимотлар

Ижтимоий фалсафа – жаҳон фалсафаси тарихининг таркибий қисми. Қадимги Хитой мутафаккирлари Лао-цзи ва Конфуций, ҳамда легистлар фалсафий қарашларида ижтимоий фалсафий мунасабатлар масаласи. Халқ ва ҳукмдор муаммоси. Қадимги Ҳиндистоннинг веда анъаналари адабиётларидаги ижтимоий-фалсафий ғоялар.

Ўрта асрлар ижтимоий фалсафаси. Ўрта асрлар Хитой фалсафасидаги Даонинг илоҳий қисмат сифатидаги талқини. Ҳокимиятга бўйсунуш, унга муҳаббат ва ҳурматни талаб қилувчи “осмон қонуни” ҳақидаги конфуцийчилик таълимоти. Абу Наср Фаробий, Абу Райҳон Беруний ва Ибн Синонинг ижтимоий фалсафий қарашлари.

Янги замон ижтимоий фалсафаси. 19-20 асрлар мусулмон цивилизацияси мутафаккирларининг ижтимоий фалсафасидаги маърифатпарварлик ғоялари. 19-20 асрлардаги Хитой, Корея, Япония ва Ҳиндистон мутафаккирларининг ижтимоий-фалсафий қарашлари. Замонавий Ўзбекистонда ижтимоий фалсафа ва унинг ривожланиш истиқболлари.

Ғарб цивилизациясида шаклланган ижтимоий-фалсафий таълимотлар

Қадимги Юнон мутафаккирлари инсон ва жамиятнинг моҳияти тўғрисида (Сукрот, Платон ва Аристотелнинг ижтимоий - фалсафий таълимоти). Стоикларнинг ижтимоий фалсафаси, уларнинг космополитизми.

Аврелия Августиннинг ижтимоий фалсафаси. Фома Аквинскининг жамият бошқаруви ҳақидаги таълимоти.

Никколло Макиавеллининг ижтимоий-фалсафий қарашлари. Янги давр европа мутафаккирларининг ижтимоий-фалсафий ғоялари (Ж.Локк, Т.Гоббс, И.Кант, Г.Гегель).

Огюст Конт, Герберт Спенсер ва Эмил Дюркгеймларнинг ишларида ижтимоий-фалсафий муаммоларнинг қўйилиши.

М.Вебернинг ижтимоий фалсафаси. Освальд Шпенглер ва Арнольд Тойнбиларнинг локал цивилизацияларнинг айланма ҳаракати назарияси. Ягона саноатлашган жамият назарияси (Р.Арон), ўсиш босқичлари (У.Росту), янги саноатлашган жамият (Дж. Гэлбрейт), постиндустриаль жамият (Д. Белл), саноатлашган жамиятдан кейинги жамият (О.Тоффлер), технотрон жамият (З. Бжезинский).

Жамият яхлит ижтимоий тузулма сифатида

Жамиятнинг пайдо бўлиши тўғрисидаги парадигмалар. Жамият ҳаётининг кўпўлчамлилиги. Жамиятнинг шакллари. Ижтимоий фалсафий тафаккурда жамият тараққиётининг мезони муаммоси.

Жамиятнинг ташкил топишида меҳнатнинг роли. Тил ва тафаккурнинг пайдо бўлиши, уларнинг ижтимоий функциялари. Меҳнат жамоалари ва ижтимоий муносабатларнинг ташкил топиши. Кишиларнинг эҳтиёж ва манфаатлари. Ижтимоий ҳаёт соҳалари. Жамият тушунчасининг замонавий талқинлари. Табиат қонунлари ва жамият қонунлари уларнинг умумий ва фарқли жиҳатлари. Табиат ва жамиятнинг ўзаро таъсири ҳамда замонавий экологик вазият.

Жамият ҳаётининг асосий соҳалари.

Жамият ҳаётининг моддий соҳаси. Иқтисодиёт ва маънавиятнинг узвий боғлиқлиги. Рақобат – бозор муносабатлари шароитида иқтисодий ҳаётнинг зарур шартли эканлиги.

Жамият ҳаётининг ижтимоий соҳаси. Ижтимоий жамоалар жамият тузулмасининг элементлари, инсон ижтимоий жамоалар оламида, жамият ҳаёти соҳаларининг ўзаро таъсири ва яхлитлиги, ижтимоий жамоаларнинг тарихий тараққиёти.

Жамият ҳаётининг сиёсий соҳаси. Жамиятнинг сиёсий ҳаётида давлатнинг ўрни. Сиёсий партиялар, жамоат ташкилотлари ва ижтимоий ҳаракатлар демократик жамият сиёсий ҳаётининг таркибий қисми. Демократик кадриятларни қарор топтириш – сиёсий ислохотларнинг бош мақсади. Демократик жамиятда нодавлат ташкилотларнинг тутган ўрни. Конституция – демократик жамиятнинг сиёсий ва ҳуқуқий ҳаётини такомиллаштиришнинг муҳим воситаси. Сиёсат ва ҳуқуқий маданиятни такомиллаштиришда таълим-тарбия тизимининг ўрни. Жамият ҳаётининг маънавий соҳаси.

Ижтимоий онг

Ижтимоий онг тушунчасининг замонавий талқини. Ижтимоий онгнинг шакллари даражалари. Инновацион онг - ижтимоий онгнинг ўзига хос шакли. Ижтимоий онг ва индивидуал онг уларнинг ўзаро алоқаси. Миллий ғоя ижтимоий онгнинг таркибий қисми. Ижтимоий психология ва мафкура. Ижтимоий онгнинг назарий ва амалий даражалари уларнинг уйғунлиги масаласи. Эстетик онг ва унинг эволюцияси.

Ижтимоий билиш

Ижтимоий билишнинг эмперик даражаси. Ижтимоий билишда кузатишнинг ўрни. Социал эксперимент. Фактга муносабат. Ижтимоий билишнинг назарий даражаси. Тарихий ва мантиқий методлар. моделлаштириш. Тарихий паралеллар методи. Ижтимоий

башорат. Илмий башоратнинг моҳияти. Глобал муаммолар қаршисидаги инсоният. Сайёравий онгнинг зарурати. Келажак фалсафий муаммо сифатида.

Инсон фалсафаси

Инсон тушунчаси, моҳияти ва мазмуни. Инсон борлиғи. Инсонни келиб чиқиши ҳақидаги таълимотлар. Шарқ ижтимоий - фалсафасида инсон муаммоси. Инсон илоҳий мавжудот сифатида. Тасаввуф фалсафаси инсон ҳаётининг маъноси тўғрисида. Ғарб ижтимоий фалсафаси инсоннинг моҳияти тўғрисида. Экзистенциализм – инсон ҳаётининг мазмуни ҳақидаги фалсафий таълимот.

Инсон-биосоциал мавжудот. Инсон моҳиятининг кўпўлчамлилиги. Антропология – инсон тўғрисидаги фан.

Шахснинг моҳияти ва мазмуни. Индивид, шахс ва индивидуаллик тушунчалари, уларнинг узвий боғлиқлиги ва ўзига хослиги. Қомил инсон шахсини шакллантириш масалалари. Шахснинг шаклланишида оила, маҳалла ва таълим-тарбия муассасаларининг ҳамкорлиги.

Ижтимоий фалсафада эркинлик ва маъсулият масаласи

Шахс эркинлиги – тарихий заруриятни англаш, маънавий камолотга эришиш имконияти сифатида. Шахснинг маъсулиятлилигини оширишда ижтимоий нормаларнинг роли.

Шахс эркинлиги ва маъсулиятининг узвий боғлиқлиги. Шахс эркинлиги, ташаббускорлиги ва мустақиллигини кучайтириш-фуқаролик жамияти шаклланишининг муҳим омили. Шахс эркинлик даражасининг ортиб бориши ижтимоий ривожланиш мезони сифатида.

Ижтимоий фалсафада ижтимоий барқарорлик ва беқарорлик мезонлари

Ижтимоий барқарорлик - жамият моддий фаровонлигини таъминлаш, барқарор инсон шахсини шакллантириш, озод ва обод ватан, эркин ва фаровон турмуш шароитларини яратишнинг муҳим асоси.

Ижтимоий беқарорликнинг ижтимоий офатларнинг пайдо бўлишига, конфликтларнинг кескинлашувига олиб келиши. Ижтимоий беқарорликнинг тараққиётга зидлиги.

Ижтимоий нормалар ва уларнинг жамият тараққиётидаги ўрни

“Ижтимоий нормалар” тушунчаси ва унинг ижтимоий-фалсафий моҳияти. Ижтимоий нормаларнинг таснифлаш. Ижтимоий нормалар ва уларнинг жамият тараққиётидаги ўрни. Ижтимоий нормаларнинг таркибий функционал табиати. Ахлоқий ва ҳуқуқий нормалар муносабати: умумийлик ва хусусийлик. Ижтимоий нормаларнинг асосий белгилари. Девиант ҳулқ-атвори олдани олишда ижтимоий нормаларнинг роли. Ўзбекистонда фуқаролик жамияти ривожидида ижтимоий нормаларнинг аҳамияти.

Цивилизация, унинг моҳияти ва шакллари

Цивилизация тушунчаси. Цивилизация ва маданиятнинг ўзаро боғлиқлиги ва ўзига хослиги. Цивилизация ва техника. Цивилизация кишилиқ жамияти тараққиётидаги ўзига хос юксак босқич сифатида. Цивилизацияли тараққиётнинг муҳим мезонлари. «Цивилизацияли инсон», «цивилизацияли халқ», «цивилизацияли жамият» тушунчалари. Шарқ ва Ғарб цивилизациялари, уларнинг ўзаро таъсири ва ўзига хослиги. Жаҳон цивилизацияси ва регионал цивилизациялар.

Миллий ва умуминсоний кадрлар - цивилизация тараққиёт омили

Миллий ўзликни англаш ва цивилизацияли тараққиёт йўлига ўтишда миллий кадрларнинг ўрни ва роли. Умуминсоний кадрларнинг миллий кадрлардан устуворлиги – цивилизацияли тараққиётнинг бош йўналиши. Кадрлар ва ижтимоий жараёнлар. Кадрлар тизими. Кадрлар таълими.

Миллий давлатчилик асосларини қайтадан тиклаш – маданий цивилизацияли ривожланишнинг муҳим омили.

Глобаллашувнинг жамият ижтимоий ҳаётида намоён бўлиш шакллари

“Глобаллашув” тушунчаси. Глобаллашув жараёни чуқурлашиб боришининг асосий босқичлари ва шарт-шароитлари. Иқтисодий интеграция, унинг асосий йўналишлари. Антиглобализмнинг моҳияти.

Сиёсий интеграция ва глобаллашув. Ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий интеграция жараёнларининг минтақавий хусусиятлари. Социал муммолар, уларнинг глобал характер касб этаётган жиҳатлари ва инсоният истиқболига дахлдорлиги. Инсоният маънавий ҳаётида глобаллашувнинг намоён бўлиш хусусиятлари.

Ўзбекистонда ижтимоий-маданий ва маънавий-ахлоқий муаммоларнинг фалсафий-концептуал таҳлили

Ўзбекистонда ижтимоий-маданий ва маънавий-ахлоқий муаммоларнинг фалсафий-концептуал таҳлили. Коррупция-ижтимоий-ҳуқуқий ходиса сифатида. Коррупция тушунчасининг ижтимоий ходиса сифатида умумий тавсифи. Коррупция-ижтимоий таҳдиднинг мураккаб шакли. Коррупцияга қарши курашда умумдавлат этикаси ва халқаро ҳамкорликнинг аҳамияти. Ўзбекистонда коррупцияга қарши курашнинг долзарб муаммо эканлиги ҳақида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг амалий ва назарий ғоялари. Коррупцияга қарши курашнинг асосий тамойиллари. БМТнинг Коррупцияга қарши кураш конвенцияси ва унинг аҳамияти.

Янги Ўзбекистонда фуқаролик жамияти барпо этишнинг ўзига хос хусусиятлари: ютуқлар, имкониятлар ва истиқболлари

«Фуқаролик жамияти» тушунчаси. Фуқаролик жамияти барпо этиш жаҳон ижтимоий ҳаётининг бош йўналиши. Фуқаролик жамиятида давлатнинг ўрни. Фуқаролик жамиятини барпо этишнинг асосий йўналишлари.

Фуқаролик жамиятини барпо этишда сиёсий ва ҳуқуқий маданиятни янада такомиллаштириш зарурлиги. Ўзбекистонда фуқаролик жамияти барпо этишнинг ўзига хос хусусиятлари: ютуқлар, имкониятлар ва истиқболлар. Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари тамойили.

Ўзбекистоннинг 2017-2021 йилларда янада ривожлантириш стратегиясининг мазмун моҳияти. Ўзбекистон ижтимоий тараққиётнинг ноёб, бетакрор ва ўзига хослиги. Ижтимоий ривожланишнинг тадрижийлиги, миллий менталитет ва салоҳиятга мослиги.

Асосий адабиётлар

1. Ижтимоий фалсафа. Ўқув услубий мажмуа, Х.Тухтаев - 2020 й
2. Фалсафа асослари. Қ.Назаров таҳрири остида. – Тошкент, Ўзбекистон файласуфлар миллий жамияти нашриёти, 2018.
3. Ижтимоий фалсафа. Ўқув услубий қўлланма.ТДПУ., 2014
4. Тўйчиев Б.Т., Зиёдуллаева Х. Основы социальной философии.- Т.: 2010.

Қўшимча адабиётлар

1. Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шахри. - Тошкент. Янги аср авлоди, 2016. - 318 б.
2. Абу Райхон Беруний. Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар.Т.: Фан,
3. Каримов И.А. Юксак маънавият – энгилмас куч. – Т.: Маънавият, 2008.
4. Керимов Т.Х. Социальная философия. – учебник. УРФУ, Екатеринбург, издательство Уральского университета, 2018, - 304 стр.
5. Каримов Б.Р. Миллат, инсон ва тил: тараққиёт муаммолари.-Қарши: Насаф, 2003.- 131б
6. Карим Т. Муқаддас “Авесто” изидан. Т.: Чўлпон, 2000.

7. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қонидаси бўлиши керак. Тошкент. Ўзбекистон нашриёти, 2017
8. Миллий тикланишдан миллий юксалиш сари. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев асарлари ва маърузаларидан олинган фикрлар. – Тошкент: “Ёшлар нашриёт уйи”, 2019
9. Мирзиёев Ш.М. Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. 3 жилд – Тошкент, Ўзбекистон, 2019 й
10. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш-юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. - Тошкент. 2017. - 28 б.
11. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. - Тошкент.Ўзбекистон, 2016. -53 б.
12. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан қурамиз. - Тошкент.Ўзбекистон, 2017 -484 б.
13. Мирзиёев Ш.М. Ижтимоий барқарорликни таъминлаш, муқаддас динимизнинг софлигини асраш – давр талаби. 2017 й. 15 июнь // Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги (ЎЗА)нинг веб-сайти. www.uza.uz.
14. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик - ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қонидаси бўлиши керак. Мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий яқунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маъруза, 2017 йил 14 январь. - Тошкент: «Ўзбекистон», 2017. - 104 б.
15. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномаси//22.12.2017. <http://uza.uz>.
16. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномаси// 25.01.2020. <https://uza.uz/oz/politics/>
17. Ўзбекистон Республикасининг конституцияси. –Тошкент: Ўзбекистон, 2018. – Б. 80.
18. **“Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-2909 сонли Қарори.** 2017 йил 20 апрелда тасдиқланган. www.lex.uz.
19. “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда, 20-сон, 354-модда). www.lex.uz.
20. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2019-2023 йилларда Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университетида талаб юқори бўлган малакали кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ва илмий салоҳиятни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2019 йил 18 июндаги ПҚ-2752-сонли қарори
21. Мадаева Ш. Миллий менталитет ва демократик тафаккур. - Тошкент. Фалсафа ва ҳуқуқ, 2007.
22. Ўзбекистонни ривожлантириш стратегияси.Фуқаролик жамияти/ Услубий қўлланма – Тошкент, 2019 йил
23. Йўлдошев С. ва б. Қадимги ва Ўрта аср Ғарбий Европа фалсафаси. Т.: Шарқ, 2003.
24. Шермухамедов С. Инсон фалсафаси. –Т.: Фан. 2007.
25. Тўраев Б. Танланган асарлар: II жилд. Ижтимоий фалсафа, социология, миллий ғоя ва публицистика. — Тошкент.: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти, 2015, 360 бет
26. Ўзбекистонда жамиятни демократлаштиришда маданий – ахлоқий кадрларнинг ўрни. // Холбеков А. Ва бошқалар. – Тошкент, Мухаррир нашриёти, 2018, 88 бет
27. Қаххорова Ш. Глобал маънавият-глобаллашувнинг ғоявий асоси.- Тошкент.Тафаккур, 2009. -670 б.

28. Отамуродов С. Глобаллашув ва миллий маънавий хавфсизлик. - Тошкент. Ўзбекистон, 2013.
29. Пўлатова Д., Қодиров М., Ахмедова М. ва бошқ. Фалсафа тарихи: Шарқ фалсафаси. Ўқув кўлланма. - Тошкент. ТДШИ, 2013.
30. Тўраев Б. Борлик: моҳияти, шакллари, хусусияти. - Тошкент. УзРФА Фалсафа ва ҳуқуқ институти, 2011.

ФАЛСАФА ТАРИХИ ФАНИ

Қадимги Миср мифологияси ва унинг дунёқарашни шакллантирувчи функцияси.

Миср мифларида олам манзараси. Гильгамеш эпоси, унда ҳаёт ва ўлим масаласининг муҳокама этилиши. Қадимги Миср ва Бобилдаги илмий билим куртаклари ва мифологиянинг Қадимги грек фалсафасининг шаклланишига таъсири.

Қадимги Ҳиндистонда фалсафий фикрларнинг юзага келиши.

Ведалар, уларда бадий-мифологик дунёқарашнинг ифодаланиши. Брахманизмнинг шаклланиши ва моҳияти. Ҳинд тафаккурида эпик давр. Махобхарот, унинг фалсафий-мифологик мазмуни. Буддизм диний-фалсафий таълимот сифатида. Жайнизм, ундаги атомистик қарашлар. Қадимги ҳинд фалсафий мактабларининг вужудга келиши. Чорвоқ фалсафий таълимоти. Санкхья, ундаги пракрити (материя) ва пуруша (руҳ) дуализми. Йога ва йогинлар. “Бхагавадгита”даги йогин образи. Вайшешика, унда борлик ва ноборлик масалаларининг кўйилиши. Ньяяда билиш масалалари. Миманса ва веданта таълимотлари. Қадимги ҳинд фалсафасининг фалсафий фикр ривожига тутган ўрни.

Қадимги Хитойда фалсафанинг вужудга келиши.

Қадимги Хитойда диний-мифологик қарашлар. Қадимги Хитой мумтоз фалсафаси. Конфуций таълимоти, унда антропологик, ижтимоий ва ахлоқий масалаларнинг устуворлиги, унинг бугунги кунда ёшларни умуминсоний ахлоқий кадриятлар руҳида тарбиялашдаги аҳамияти. Даосизм, унда борлик ва ноборлик масалаларининг муҳокама этилиши. Легизмда жамият, бошқарув, қонунчилик масалаларининг кўйилиши ва ҳал этилиши.

Қадимги Юнонистонда олд фалсафий фикрлар. Эллин маданияти, унинг диний-мифологик қарашларда ифодаланиши. Гомер мифологияси ва космологияси. “Илиада” ва “Одиссея” эпослари социантропоморфик дунёқараш намуналари сифатида. Милоддан аввалги VI-V асрларнинг ўрталарида фалсафанинг пайдо бўлиши ва мустақамланиши

Иония фалсафаси. Милет мактаби фалсафий таълимоти.

Фалес (э.авв. 625-547 йй.) қадимги юнон олими ва файласуфи сифатида. Анаксимандр (э.авв. 610-546 йй.)нинг апейронни борлик субстанцияси сифатида асослаши. Унинг космогонияси ва эсхатологияси. Анаксимандр ҳаётнинг келиб чиқиши ва инсон ҳақида. Анаксимен (э.авв. 588-525 йй.) дунёқараш. Ҳаво - борлик субстанцияси. Анаксименнинг космогонияси ва космологияси ҳамда жон ҳақидаги қараш-лари. Гераклит фалсафаси. Гераклит (э.авв. 544-480 йй.) дунёқараш. “Табиат ҳақида” асари, унда борлик масаласининг кўйилиши. Табиий зарурият ғоясининг асосланиши. Космогонияси, борликнинг умумий оқувчанлиги, ўзгарувчанлиги ҳақидаги фикр-мулоҳазалари. Гераклит диалектикаси. Инсон руҳияти ва билиш тўғрисидаги таълимоти. Ижтимоий-сиёсий ва ахлоқий қарашлари.

Италия фалсафаси. Пифагорчилар фалсафий таълимоти.

Қарама-қаршиликлар ҳақидаги мулоҳазалари. Филолай ва Архит - пифагорчилар намоёндалари. Элей фалсафий мактаби. Ксенофан (э.авв. 565-473 йй.)нинг иония

натурфалсафасига ўзгартириш киритиши. Ксенофан пантеизми. Ксенофан таълимотидаги зиддиятлар. Пармениднинг «Табиат ҳақида» асари, унда «шубҳали йўлнинг» «ҳақиқат йўлига» қарама-қарши қўйилиши. Парменид томонидан борлиқ категориясининг талқин қилиниши ва ноборлиқнинг инкор этилиши. Пармениднинг билиш назарияси. Зеноннинг борлиқ, фазо, вақт ва ҳаракат тўғрисидаги қарашлари. Зенон апориялари. “Зенон - диалектика ихтирочиси” (Арасту). Эмпедокл фалсафаси. Анаксагор фалсафаси. Софистлар катта гуруҳи. Протагор (э.авв.480-410 йй.) дунёқараши. Софистлар кичик гуруҳининг қарашлари ва Арасту томонидан софистикага берилган баҳо. Сукрот фалсафаси. Мумтоз юнон фалсафаси

Арасту фалсафаси

Арасту (э.авв. 384-322 йй.)нинг ҳаёти ва асарлари. Арастунинг эстетик қарашлари. Арасту меросининг фалсафий фикр ривожига таъсири. Арасту ва Шарк перипатетизми.

Эпикурчилик. Эллинизм даврида Ўрта Ер денгизи халқлари ҳаётида ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий ўзгаришлар. Эпикур (341-270 йй.) ҳаёти ва асарлари. Эпикурнинг билиш назарияси. Индивидуализм - Эпикур этикасининг асоси. Лукреций Карнинг атомизми, борлиқ тўғрисидаги қарашлари. Эпикур ва эпикурчиларнинг ижтимоий қарашлари.

Стоицизм.

Юнон стоицизмнинг шаклланиши, унда онтология ва космология масалаларининг муҳокама этилиши. Юнон стоикларининг билиш назарияси ва мантиғи. Рим стоицизмнинг ўзига хослиги. Панетсий ижоди. Посейдон дунёқараши. Сенека ижоди. Рим эклектизми. Цицерон, Марк Аврелий қарашлари.

Скептицизмнинг шаклланиши ва асосий ғоялари. Пиррон -скептицизмнинг асосчиси. Унинг бахт тушунчасини талқин қилиши ва бахт-саодатга эришиш йўллари аниқлаши. Тимон - пирронизм тарғиботчиси, унинг ишончли билим асослари тўғрисидаги қарашлари.

Неоплатонизмнинг шаклланиши, асосий мактаблари.

Плотин (203-270 йй.)нинг ҳаёти ва фаолияти, асарлари. Прокл Афина мактабининг асосчиси ва неоплатонизмнинг системалаштирувчиси. Дунёвий жараённинг триадалик ритми ҳақидаги таълимоти. Юстиниан томонидан Афина мактабининг ёпилиши, формал равишда антик фалсафанинг тугалланиши.

Христиан динининг ақидалари, уларнинг Ўрта аср Ғарб фалсафасининг шаклланишига таъсири. Ўрта аср Ғарб фалсафасининг теоцентрик моҳияти, унинг ривожининг асосий босқичлари. Августин таълимоти. Патристика даврининг хусусиятлари.

Экзистенциализм фалсафасининг назарий асослари.

Э.Гуссерлнинг феноменологик таълимоти, унинг немис экзистенциализми шаклланиши ва ривожига таъсири. М.Хайдеггер (1889-1955 йй.) экзистенциализми. Борлиқ масаласи. феноменологик услуб. Инсон, унинг эркинлиги масаласи, танлаш, ўлим олдидаги кўрқув, яшаш масъулияти. Тил «борлиқ уйи» сифатида. К.Ясперс (1883-1969 йй.)нинг экзистенциалистик қарашлари. Мавжудлик ва экзистенсия. Чегаравий вазиятлар, уларнинг турлари. Тарих фалсафаси. «Шифр» ҳақидаги фикрлари. Динга бўлган муносабат. Немис экзистенциализмининг ўзига хос томонлари, бошқа оқимларга таъсири, ҳозирги кундаги аҳамияти.

Араб дунёсида маърифатчилик даври

Араб дунёсида маърифатчилик даври 19 аср ўрталари 20 аср бошлари. Жамолиддин Афғоний ва Мухаммад Абдо фалсафий дунёқарашлари. Араб фалсафасида персонализм, мантиқий позитивизм ва экзистенциализм ғояларининг шаклланиши. Араб

фалсафаси XX аср мантикий позитивизм вакили, Мисрлик Закий Нажиб Маҳмуднинг ҳаёти ва ижоди. Маҳмуд қарашларига австрия мантиқ мактабининг таъсири. Закий Нажиб Маҳмуд мантикий позитивизмининг унинг «Метафизика абсурди» (1951), «Мантикий позитивизм» (1961), «Илмий фалсафага доир» (1962) асарларида ва «Замонавий тафаккур» (1962) журналида акс этиши. Маҳмуд қарашларида «ақл» ва «рационаллик» тушунчалари талқини. Абдурахмон Бадавийнинг араб экзистенциализми. Бадави қарашларига М.Хайдеггернинг таъсири. Тасаввуфда экзистенциализм илдизларининг изланилиши. Ўлим масаласи. «Вақт», «эркинлик», «интуиция» категорияларининг анализи. Француз персонализмининг Муҳаммад Азиз Лаҳабий қарашларига таъсири. Муҳаммад Азиз Лаҳабийнинг «Реалистик персонализм» ғояси. Муҳаммад Азиз Лаҳабийнинг билиш, жамият, цивилизация ҳақидаги қарашлари.

Замонавий хинд фалсафаси тарихи

Рам Моҳан Ройнинг маърифий қарашлари. Саид Аҳмад Хон - маърифатпарвар. Муҳаммад Иқбол - маърифатпарвар мутафаккир сифатида. Неоҳиндуизм фалсафасининг шаклланиши ва ривожланиши. Рамакришнанинг дунёқараши. Свами Вивекананданинг фалсафий ва ижтимоий-сиёсий қарашлари. Ауробиндо Гҳошнинг интеграл ведантаси. Маҳатма Гандининг фалсафаси. Рабиндранат Тагорнинг инсонпарварлик фалсафаси. Жавоҳарлал Нерунинг фалсафий қарашлари. Мустақиллик даври фалсафасининг муаммолари. Сарвапалли Радхакришнан фалсафаси. Неведантизм фалсафаси.

Замонавий хитой фалсафаси

XIX аср ўрталари – XX асрнинг 1-чи ярмида Хитой фалсафаси. Гун Цзычжэнь ва Вэй Юаньнинг фалсафий ғоялари. Хун Сюцюаньнинг диалектикаси. Кан Ювейнинг сиёсий фалсафаси. Лян Шуминнинг ижтимоий фалсафаси. Лян Сичаонинг фалсафий қарашлари. Ян Фунинг фалсафий қарашлари. Ли Дачжао фалсафаси. Сун Ят-сеннинг фалсафий қарашлари. Ху Ши-америкача прагматизм ғояларининг тарғиботчиси. Дэн Сяопиннинг ижтимоий-фалсафий қарашлари.

Чжусианлик таназзули. Чхве Хан Ги фалсафаси. "Тонхак" мактаби. Шимолий Кореяда фалсафа ва мафкура ривожланишининг хусусиятлари. Жанубий Кореяда фалсафанинг ривожланиши. Японияда ислохотларнинг бошланиши, Мейдзи инқилоби. Корея ва Япон аннексия интеллектуал муҳити даврида фалсафий фикрлар. Турли мистик характердаги япон секталарининг жонланиши. Кореяда позитивизмининг тарқалиши ва унинг конфусийлик ва буддизам билан муносабати. Кореянинг 1953 йилги ажралиб чиқишидан сўнг тараққиёти. «Чучхе» - шимолий Корея фалсафаси. Жанубий Кореяда фалсафанинг ривожланиши. Анънавийликни ғарб фалсафаси доктриналари билан мувофиқлаштиришга уруниш.

Замонавий япон фалсафаси

Японияда маърифатпарварлик. Мейрокуся жамияти. Академик фалсафа. Киото мактаби. Нисида Китаро. Миллатчилик мафкурасининг моҳияти. XX аср материализми. Накаэ Тёмин. Ҳозирги замон япон фалсафасининг энг муҳим жиҳатлари. Танабэ Маджим таълимотида япония киот мактаби анъаналарининг давом эттирилиши. Унинг тарих фалса-фаси. Киот мактабининг бошиа намояндалари Хатано Сейто, Ватсудзи Тетседзо, Янагида Кендзюро ижоди. Улар ижодида тарих фалсафаси, социал психология, фалсафа тарихи масалалари. Машҳур япон файласуфи Райсеку Тейтаро Судзуки ижодида Ғарб ва Шарқ фалсафасининг қиёсий ўрганилиши. Иноуэ Тетсудзиро қарашларида япон миллатпарвар-лиги идеологияси. Япон фалсафаси тарихини ўрганилишида Нагата Хиросининг ўрни.

Зардуштийлик

Зардуштийликнинг вужудга келиши. «Авесто». Зардуштийликнинг асосий ғоялари. Зардуштийлик динида оловнинг гуноҳлардан тозаловчи сеҳрли куч сифатида

тушунилиши. «Авесто» да табиат ҳақидаги билимларнинг илми нужум, табобат ва фалсафага оид фикрларнинг, шунингдек, кишилик жамияти пайдо бўлиши ҳақидаги фикрларнинг баён этилиши. Зардуштийликда жон ҳақидаги таълимот.

Ислом

Кейинги даврларда зардуштийликнинг мазмуни ва шаклининг ўзгариши, унинг Аршахийлар ва Сосонийлар подшоҳлиги даврида ҳукмрон динга айланиши. Монийлик ва маздакийлик.

Араб ярим ороли ислом дини вужудга келиши арафасида. Курайш қабиласининг араб қабилаларини исломлаштиришидаги роли. Исломгача бўлган политеистик ва монотеистик динларнинг ислом динини ақидадаштиришидаги роли.

Маккада Муҳаммад пайғамбарнинг монотеистик тарғиботларининг бошланиши. Муҳаммад пайғамбарнинг Маккадан Мадинага ҳижрати (622 йил) ва мусулмон жамоасининг расмий тан олинishi. 630 йилда Макканинг хужумсиз топширилиши.

Ислом динининг асослари муқаддас китоблар бўлмиш Куръон ва Ҳадисларда акс этиши. Ягона Худо – Оллоҳ – Куръоннинг марказий тушунчаси. Муҳаммаднинг пайғамбарлик роли ва Куръоннинг илоҳий кўрсатма (Ваҳий) эканлиги, унинг осмондан юборилганлиги (Танзил) тўғрисидаги тасаввурлар.

Қиёмат ва унинг ижтимоий моҳияти. Исломнинг асосий йўналишлари: оқимлар ва секталар. VII аср бошлари ва VIII асрда шиизмнинг шаклланиши, унинг мафкураси. Исмаилийлар ва Карматларнинг вужудга келиши. Исмоилнинг ўғли – Имом Муҳаммад Махди ҳақидаги таълимотлар. Карматлар ижтимоий ва иқтисодий тенглик ҳақида. Карматларга Аль – Маарри, Носир Хисрав и Ибн-Синоларнинг яқинлиги.

Исломдаги оқимлар: ашарийлар, жабборийлар, кадарийлар, мутазилийлар, мутакаллимлар.

IX-XI асрларда араб мамлакатлари ва Эронда фалсафий ғоялар.

Аббосийлар даврида ижтимоий-иқтисодий ва тарихий шарт-шароит. Фанлар ривожини. «Байтул ҳикма» донишмандлик уйининг вужудга келиши ва Марказий Осиё олимлари фаолияти. Мутазилийликнинг тарқалиши. Абу-Юсуф аль-Кинди (800-865) биринчи араб олими. Ал-Киндийнинг методологик ғоялари. Худо-биринчи сабаб. Аристотелнинг сабабият ҳақидаги таълимотининг мукаммаллаштирилиши. Материя, шакл, макон, замон, ҳаракат. Субстанция ва акциденция. Космология. Ҳақиқат ҳақидаги таълимот.

Абу Аъло Ал Маарри (вафоти 1017г) ва унинг ижоди. Аль-Маарри илмнинг келиб чиқишидаги тарихий ва гносеологик илдизлар ҳақида. Маарри қарашларида ахлоқ ва сиёсат масалалари. Ижтимоий адолат ғояси.

Абу Бакр ар-Рози (865-925) – буюк Эрон олими. Шарқ атомистикаси асосчиси Ар-Розийнинг табиатшунослик қарашлари. Худонинг беш бошланғичи ҳақидаги таълимот: жон, макон, замон, материя ва шакл. Космология. Гносеология. Онг моҳияти. Тафаккурнинг вазифаси. Интуитив билиш. “Ҳақиқатнинг иккиланганлиги” таълимотиға муносабат. Инсон ва унинг жамиятдаги ўрни ҳақидаги масалалар. Рациональ гедонизм ғояси. Ар-Розийнинг динга муносабати.

Асосий адабиётлар:

1. Russell B. A The History of Western Philosophy. – New York: America book-stratford press, 2010.
2. Йўлдошев С., Усмонов М, Каримов Р. Қадимги дунё ва Ўрта аср Ғарбий Европа фалсафаси. Ўқув қўлланма. –Тошкент: Шарқ,, 2003. -208 б.
3. Йўлдошев С., Усмонов М, Каримов Р., Қобулниёзова Г., Рўзматова Г. Янги ва энг янги давр Ғарбий Европа фалсафаси. Ўқув қўлланма. –Тошкент: Шарқ,, 2002. -335 б.

Кўшимча адабиётлар

4. Миллий тикланишдан миллий юксалиш сари / Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг асарлари ва нутқларидан олинган. Муаллифлар жамоаси. – Тошкент: Ёшлар нашриёти уйи, 2019. – 158 б.

5. «Билимли авлод – буюк келажакнинг, тадбирокор ҳалқ–фаровон ҳаётнинг, дўстона ҳамкорлик эса – тараққиётнинг кафолатидир.» Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигининг 26 йиллигига бағишланган тантанали маросимидаги маърузаси. 2018 йил 7 декабрь. <http://uza.uz>.

6. Конституция – эркин ва фаровон ҳаётимиз, мамлакатимизни янада тараққий эттиришнинг мустаҳкам пойдеворидир. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигининг 25 йиллигига бағишланган тантанали маросимидаги маърузаси. <http://uza.uz>.

7. Мирзиёев Ш.М. Ижтимоий барқарорликни таъминлаш, муқаддас динимизнинг софлигини асраш – давр талаби. 2017 й. 15 июнь // Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги (ЎЗА)нинг веб-сайти. www.uza.uz.

8. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик - ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. Мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий яқунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маъруза, 2017 йил 14 январь. - Тошкент: Ўзбекистон, 2017. - 104 б.

9. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномаси // 22.12.2017. <http://uza.uz>.

10. Copleston F. A History of Philosophy. –Vol.1-8. – N.Y., London, 2003-2004.

11. Скирбекк Г., Гилье Н. Фалсафа тарихи. Ўқув қўлланма. –Тошкент: Шарқ, 2002.

12. Po'latova D., Ruzmatova G. G'arb falsafasi. O'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 525 b.

13. Горфункель А.Х. Философия эпохи Возрождения. – М., 1990.

14. Соколов В.В. Средневековая философия. – М., 1999.

15. Соколов В.В. Очерки философии эпохи Возрождения. – М., 2002.

16. Скирбекк Г., Гилье Н. Фалсафа тарихи. – Тошкент: Шарқ, 2002.

17. Рассел Б. Мудрост Запада. – М., 1998.

18. Хрестоматия по истории философии. От Лао Сзы до Фейербаха. – М.: ВЛАДОС, 1997.

19. Фалсафа. Қомусий луғат. –Тошкент: Шарқ, 2004.

Интернет сайтлар:

20. www.lex.uz.

21. www.gov.uz.

22. www.librory.ziyonet.uz.

23. www.faylasuf.uz.

24. http://booksss.ru/filosofiya/Slovar_Philosof.rar

25. <http://znanium.com/filosofiY>. Schastlivseva Ye.A. Istoriya filosofii. Uchebnoe posobie. –Kirov: Izd-vo VyatGGU, 2014.

26. <http://znanium.com/filosofiY>. Zotov A.F. Sovremennaya zapadnaya filosofiya: ucheb posobie. –М. : Prospekt, 2012.

МАНТИҚ ТАРИХИ ВА НАЗАРИЯСИ ФАНИДАН

Мантиқ илмининг предмети ва аҳамияти.

Тафаккур — мантиқ фанининг ўрганиш объекти. Тафаккурнинг билишда тутган ўрни ва аҳамияти. Тафаккур шакли (структураси) тушунчаси. Тафаккурнинг универсал мантиқий шакллари: тушунча, мулоҳаза (хукм), хулоса чиқариш. Тафаккур қонуни тушунчаси. Тафаккур қонунлари тўғри фикр юритишнинг принциплари сифатида. Фикрнинг чинлиги ва шакл жиҳатидан тўғри қурилиши. Формал мантиқ тўғри тафаккур структураси (шакллари) ва қонунларини формал методлар ёрдамида ўрганувчи фан сифатида. Мантиқнинг илмий ишонч - эътиқоднинг шаклланишида тутган ўрни. Мантиқ фанининг фикрлаш маданиятини ўстиришдаги аҳамияти.

Билиш объектлари ва уларнинг тавсифи

Билиш объектлари: эмпирик ва назарий, реал ва абстракт объектлар. Буюмлар, ҳодисалар, жараёнлар. Белги тушунчаси. Белгилар турлари. Белгиларни уларнинг системасида тутган ўрни ва роли бўйича бўлиш. Предметлар моҳияти. Кузатиш ва назарий терминлар.

Формал мантиқнинг асосий қонунлари (принциплари).

Тўғри тафаккурнинг асосий белгилари: фикрнинг аниқ маънога эга бўлиши, изчил ва зиддиятсиз қурилиши, етарли асосга эга бўлиши. Тафаккур қонунларининг мазмуни ва ўзаро алоқаси. Айният қонуни. Нозидлик қонуни. Учунчиси мустасно қонуни. Етарли асос қонуни. Тафаккур қонунларга риоя қилиш – билишда ҳақиқатга эришиш шarti. Тафаккур қонунларининг илмий билиш ва амалий мушоҳада юритиш учун аҳамияти.

Тилнинг мантиқий таҳлили.

Тил ахборот (информация) белгилари системаси сифатида. Тилнинг функциялари. Белги тушунчаси. Белгиларнинг асосий турлари. Тил ифодаларининг ашёвий мазмуни ва маъноси. Тилни семиотик таҳлил қилишнинг асосий йуналишлари: семантика, прагматика, синтаксис. Табиий ва сунъий тиллар. Тил – объект ва метатил.

Номлаш назариясининг асослари

Номлаш назариясининг асослари. Тил белгиларининг асосий турлари: гап, предметлар белгилари (номлари), хосса ва муносабатлар белгилари (предикатлар), мантиқий терминлар (боғловчилар, кванторлар, операторлар, эркин ва боғланган ўзгарувчилар). Гап, унинг маъноси ва мазмуни. Тил белгиларини қўллаш принциплари: бир маънолик, ашёвийлик, ўзаро алмашиш. Алмаштириш парадокслари ва унинг сабаблари. Номларни қўллаш усуллари ва контекстлар турлари.

Тушунчанинг мантиқий струкуруси ва асосий хусусиятлари.

Тушунча борлиқни акс эттириш шакли сифатида. Тушунчанинг тилда ифода қилиниш шакллари. Терминлар ва тушунчалар. Билишда тушунчаларнинг аҳамияти. Тушунчанинг мантиқий тавсифи. Тушунчанинг мантиқий струкуруси ва асосий хусусиятлари. Тушунчанинг мазмуни ва ҳажми, улар ўртасидаги муносабат. Тушунчанинг мантиқий ва фактик мазмуни ва ҳажми. Тушунчанинг тўла мазмуни.

Тушунчанинг турлари ва тушунчалар ўртасидаги муносабатлар.

Тушунчанинг турлари ва тушунчалар ўртасидаги муносабатлар. Эйлер доиралари ва Венна диаграммалари тушунчалар ўртасидаги муносабатларни таҳлил қилиш воситалари сифатида. Индивид концептлар тушунча турлари сифатида. Аниқ ва ноаниқ дескрипциялар.

Тўплам назарияси. Тўпламлар устида амаллар

Элементлар ва синфлар. Синфлар (тўплалар) ва кичик синфлар (кичик тўплалар). Синф элементлари. Элементларнинг синфга мансублиги ва бир синфнинг иккинчи синфга кириши. Тўплалар устида амаллар: кўпайтириш, қўшиш, тўлдириш. Буюртмали жуфтликлар. Синфлар ўртасидаги муносабатларни аниқлаш. Бинар муносабатлар хусусиятлари. Эквивалентлик. Боғланиши бўйича амаллар.

Тушунчаларни таърифлаш (дефиниция). Таърифлаш қоидалари.

Мантиқда таърифлаш масаласининг қўйилиши. Тушунчаларни таърифлаш (дефиниция). Номинал ва реал таърифлар. Аниқ ва ноаниқ реал таърифлар. Аниқ реал таърифнинг тузилиши ва турлари: атрибутив, генетик, операционал таърифлар. Ноаниқ реал таърифлар: абстракция орқали, контекстуал, индуктив, аксиоматик, рекурсив таърифлар. Идент таърифлаш. Шартли таърифлаш. Таърифлашга ўхшаш усуллар: тасвирлаш, тавсифлаш, кўрсатиш, мисоллар ёрдамида тушунтириш ва бошқалар. Таърифлаш мезонлари. Таърифлаш қоидалари. Таърифлашда учрайдиган мантиқий хатолар. Таърифлашнинг фан ва амалий муҳокама юритишдаги аҳамияти. Таърифлашга нисбатан қўйиладиган услубий талаблар.

Тушунчаларни умумлаштириш ва чегаралаш. Тушунчаларни бўлиш. Таснифлаш.

Тушунчаларни чегаралаш ва умумлаштириш. Тушунчаларни бўлиш. Бўлишнинг тузилиши: бўлинувчи тушунча, бўлиш асоси, бўлиш аъзолари. Бўлишнинг турлари: белгининг ўзгаришига боғлиқ ҳолда бўлиш ва дихотомик бўлиш. Оддий ва босқичли бўлиш. Нолга бўлиш масаласи ва унга ёндашиш усуллари. Таснифлаш (классификация). Бўлиш қоидалари ва бўлишда учрайдиган мантиқий хатолар. Бўлиш ва туркумлашнинг фан ва амалиётдаги аҳамияти.

Мулоҳаза (ҳукм)нинг мантиқий таҳлили.

Мулоҳазанинг умумий мантиқий тавсифи ва билишдаги роли. Мулоҳаза ва гап. Мулоҳаза ва савол. Оддий ва мураккаб мулоҳазалар. Оддий мулоҳазаларнинг мантиқий структураси (таркиби, турлари). Оддий мулоҳазаларда терминлар ҳажми.

Оддий мулоҳазалар ўртасидаги муносабатлар. Мантиқий квадрат.

Таққосланадиган ва таққосланмайдиган мулоҳазалар. Таққосланадиган мулоҳазалар ўртасидаги муносабатлар: айният, бўйсунуш, зидлик, контрар ва субконтрар. Мантиқий квадрат. Мантиқий квадрат ёрдамида оддий мулоҳазаларнинг чинлик қийматини аниқлаш.

Мураккаб мулоҳазалар ва уларнинг чин бўлиш шартлари

Мулоҳазаларни инкор қилиш. Сентенциал алоқалар. Сентенциал боғловчиларни формаллаштириш Мураккаб мулоҳазаларнинг тузилиши. Дизъюнкция ва конъюнкция. Шартли ва эквивалент мулоҳазалар. Мураккаб мулоҳазаларнинг чин бўлиш шартлари. Чинлик жадваллари ва тавтологиялар. Мулоҳазаларни инкор қилиш амалининг моҳияти. Мулоҳазаларни ички ва ташқи инкор қилиш. Инкор қилиш амали ва мулоҳазанинг чинлик қиймати.

Модаллик турлари ва модал мулоҳазалар.

Модаллик тушунчаси. Модал операторлар ва модал мулоҳазалар. Алетик модал мулоҳазалар. Эпистемик модал мулоҳазалар. Аксиологик модал мулоҳазалар. Вақт модаллигини ифодаловчи мулоҳазалар. Аналитик ва синтетик мулоҳазалар.

Норматив мулоҳазалар

Норматив мулоҳазаларни ифодаловчи модал операторлар. Нормаларнинг структуравий элементлари. Норманинг мазмуни ва характери ҳисобга олинган

системалар: абсолют (мутлок) ёки монадик ва нисбий ёки диадик. Нормалар мантиғининг асосий қоидалари.

Хулоса чиқариш тафаккур шакли сифатида. Хулоса чиқаришнинг тузилиши.

Бевосита хулоса чиқариш, унинг турлари.

Хулоса чиқариш тафаккур шакли сифатида. Хулоса чиқаришнинг тузилиши. Бевосита хулоса чиқариш, унинг турлари. Хулоса чиқариш тафаккур шакли сифатида. Хулоса чиқаришнинг тузилиши: асослар, хулоса, хулосалаш (асослар ва хулоса ўртасидаги мантиқий алоқа). Мантиқан келиб чиқиш тушунчаси. Мантиқан зарурий ва эҳтимолий (тўғрига ўхшаш) хулоса чиқаришлар. Хулоса чиқариш турлари: дедуктив хулоса чиқариш, индуктив хулоса чиқариш, аналогия. Қатъий мулоҳазалардан хулоса чиқариш. Бевосита хулоса чиқариш, унинг турлари.

Дедуктив хулоса чиқариш. Оддий қатъий силлогизм, унинг структураси, аксиомаси, умумий қоидалари

Дедуктив хулоса чиқаришнинг умумий тавсифи. Табиий тилда дедуктив хулоса чиқариш. Оддий қатъий силлогизм, унинг структураси, аксиомаси, умумий қоидалари.

Силлогизм фигуралари ва модуслари.

Силлогизм фигураларининг тузилиши. Терминларнинг таърифи ва жойлашиши. Модус тушунчаси. Силлогизмнинг I фигураси, махсус қоида ва модуслари. Силлогизмнинг II фигураси, махсус қоида ва модуслари. Силлогизмнинг III фигураси, махсус қоида ва модуслари. Силлогизмнинг IV фигураси, махсус қоида ва модуслари.

Мукамал ва номукамал силлогизмлар.

Аристотел томонидан силлогизмларни мукамал ва номукамал турларга ажратилиши. Номукамал силлогизмларни мукамал силлогизм кўринишига келтириш қоидалари. Бемаъниликка олиб келиш усулининг моҳияти.

Энтимема. Эпихейрема. Полисиллогизм, унинг турлари. Соритлар.

Энтимеманинг тузилиши ва турлари. Энтимемани тиклаш. Эпихейреманинг тузилиши. Полисиллогизмнинг тузилиши. Прогресств ва регрессив полисиллогизм. Сорит. Прогресств ва регрессив сорит. Аристотел ва Гоклен сорити.

Мураккаб мулоҳазаларга асосланган силлогистик хулоса чиқариш, унинг турлари.

Мураккаб мулоҳазаларга асосланган силлогистик хулоса чиқаришнинг тузилиши. Соф шартли ва шартли қатъий хулоса чиқариш. Соф айирувчи ва айирувчи қатъий хулоса чиқариш. Шартли-айирувчи хулоса чиқариш: дилемма, трилемма, полилемма. Оддий конструктив ва оддий деструктив дилемма. Мураккаб конструктив ва мураккаб деструктив дилемма. Қатъий мулоҳазалардан носиллогистик хулоса чиқариш. Силлогистик хулоса чиқаришни аксиомалаштириш.

Мулоҳазалар мантиғи ва предикатлар мантиғи ҳақида умумий тушунча.

Мулоҳазалар мантиғи тушунчаси. Асосий мантиқий боғламаларни жадвал ёрдамида аниқлаш. Мантиқий амалларнинг бирини иккинчиси орқали ифодалаш. Боғламалар системасининг функционал тўлалиги ҳақида тушунча. Бажариладиган, айнан чин ва айнан хато формулаларнинг мантиқан келиб чиқиш муносабати ва унинг импликация билан алоқаси. Эквивалентлик (тенг кучлилиқ) муносабати ва унинг эквивалентлик амали билан алоқаси. Предикатлар мантиғи тушунчаси. Предикатлар мантиғи тили: алфавит, тушунчалар, теоремалар, формулалар. Умумийлик ва мавжудлик кванторларининг конъюнкция ва дизъюнкция билан алоқаси. Эркин ва боғланган

ўзгарувчилар. Эркин ўзгарувчиларнинг турли хил талқини. Предмет соҳаси, талқин этувчи функция қийматини предмет ўзгарувчига ағдариш (қўшиб қўйиш) функцияси. Формулаларнинг бажарилиши ва умумий қийматга эгаллиги.

Индуктив хулоса чиқариш.

Индуктив хулоса чиқаришнинг умумий тавсифи. Индуктив хулоса чиқаришнинг тўлиқ ва тўлиқсиз индукция типлари. Индуктив йўл билан умумлаштиришнинг эҳтимоллий характери. Тўлиқ ва тўлиқсиз индукция. Илмий индукция. Сабабий алоқадорлик, унинг асосий хусусиятлари. Илмий индукцияда хулоса чиқаришнинг элиминатив (ҳолларни танлаб олиш) тарзда амалга оширилиши. Илмий индукция методлари Индукция ва дедукциянинг билиш усуллари сифатидаги аҳамияти ва ўзаро алоқаси. Статистик хулоса чиқариш. Математик индукция тушунчаси.

Аналогия.

Аналогиянинг тузилиши ва турлари. Аналогияда хулосанинг эҳтимоллик даражасини ошириш шартлари. Аналогия билиш методи сифатида. Аналогия бўйича хулоса чиқариш-моделлаштириш методининг мантиқий асоси. Изморфизм тушунчаси. Моделларнинг турлари. Аналогиянинг эвристик функциялари.

Қадимги Юнонистонда мантиққа оид билимларнинг шаклланиши

Борлиқ ҳақидаги тасаввурлар. Геометрик исботлашлар. Диалектик асослаш ва метафизик аргументлар. Сократ ва софистларда рационал муҳокама юритиш. Майевтика. Горгий, Протагорнинг “баҳслашиш санъати”. Эристика ва софистика. Платон ва мантик фалсафаси. Платоннинг тушунча ҳақидаги таълимоти. Платон фалсафасида ҳақиқат тушунчаси.

Аристотел мантиқ илмининг ва дедуктив зиддиятсиз, аксиоматик қурилган мантиқий системанинг асосчиси.

Аристотелнинг Органони. Органоннинг тузилиши. Категориялар ва мантиқий эргашиш ҳақидаги таълимоти. Топлар. Тафаккур қонунлари ва ҳақиқат масаласи. Ҳукм ҳақидаги таълимоти. Силлогизм назарияси. Аристотелнинг модал мантиғи. “Аналитика”ларда носиллогистик мантиқ. Аристотелнинг мактаби.

Аристотелдан кейинги даврда мантиқ илми.

Мегар ва стоиклар фалсафаси Табиатдаги зиддиятлар ҳақидаги баҳслар. Теофрастнинг Аристотел мантиғини ривожлантиришга қўшган хиссаси: модал силлогизмлар назарияси. Теофраст ва Эвдем Родосский томонидан шартли, айирувчи ва бирлаштирувчи асосли силлогизм назариясининг ривожлантирилиши. Стоиклар таълимотида мантиқ масалалари: ҳукм, тушунча, хулоса чиқариш ва модалликлар. Александр Афродисийский томонидан Аристотел асарларининг шархланиши. Порфирийнинг Аристотел “Категория”ларига ёзган шарҳи.

Ўрта асрларда Яқин ва Ўрта Шарқ мамлакатларида мантиқ илмининг фалсафий билимлар тизимидаги ўрни

Ўрта асрларда Яқин ва Ўрта Шарқ мамлакатларида мантиқ илмининг ўрганилиши ва тарқалишига таъсир кўрсатган омиллар. Юнон мантиқий тафаккурининг араб дунёсига ўтиш шарт-шароитлари Мутазилиتلар таълимотининг ғоявий асослари, рационалистик моҳияти. Рационализм ва иррационализм. Калом фалсафаси. “Соф биродарлар”нинг билиш назарияси.

Аббосийлар сулоласи даврида мантиқий тадқиқотлар. Ал-Киндийнинг мантиқий таълимоти

Қадимги ҳинд, форс, юнон илмий- фалсафий асарларининг араб тилига таржима қилиниши, илмий, фалсафий атамаларнинг яратилиши. Табиий –илмий ва фалсафий фанлар ривожиди. Аббосийлар сулоласи даврида таржимонлар фаолияти ва мантиқий тадқиқотлар.

Ал-Киндий (800-870) томонидан араб тилида фалсафа ва мантиқ атамаларининг ишлаб чиқилиши. Ал-Киндийнинг Аристотель асарларига ёзган шарҳлари. Шарҳларнинг турлари. Мантиқ ва аниқ фанлар. Ислоҳат учун асос бўлувчи билимлар. Тушунча ва уни таърифлаш.

Форобийнинг мантиқ концепцияси.

Форобий (873-950) нинг мантиққа оид асарлари. Мантиқ илмининг тил, грамматика, фалсафа билан ўзаро алоқадорлиги. Мантиқ илмининг предмети ва вазифаси. Тушунча, унинг турлари. Таърифлаш ва тавсифлаш. Хукм ва унинг турлари.

Форобийнинг мантиқ концепциясида хулоса чиқариш ва ислоҳат масалалари

Форобий хулоса чиқариш учун асос бўлувчи билимлар тўғрисида. Силлогизмнинг таркиби, фигуралари ва модулари. Ислоҳат, унинг турлари. Ислоҳатда учрайдиган мантиқий хатолар.

Абу Абдуллоҳ Хоразмий ва Абу Райҳон Беруний илмий меросида мантиқ масалалари

Абу Абдуллоҳ ал-Хоразмий (X аср)нинг «Мафотих ал-улум асарида» илмлар таснифи ва унда мантиқ илмининг ўрни. Хоразмий асарида мантиқ масалаларининг баён қилиниши. Тушунча ва сўз. Яқка, индивид тушунчаси. Хукм ва хулоса чиқариш тўғрисида.

Абу Райҳон Беруний мантиқ илмининг илмий билишдаги аҳамияти ҳақида. Абу Райҳон Беруний томонидан илмий метод асосларининг ишлаб чиқилиши.

Ибн Синонинг мантиқий таълимоти

Ибн Сино (1037-1137)нинг ижодий меросида мантиқ илми. Ибн Синонинг илмий меросида мантиқ масалалари. Мантиқ илмининг ўрганишнинг мақсади. Мантиқ илмининг предмети ва вазифалари. Мантиқ илми ва тил. Тушунчалар ва уларнинг турлари. . Тушунчаларни таърифлаш усуллари.

Ибн Синонинг мантиқий таълимотида хулоса чиқариш ва ислоҳат масалалари

Хукм, тузилиши ва турлари. Модал хукмлар. Ибн Сино силлогизмнинг тузилиши, фигуралари ва модулари ҳақида. Индукция ва аналогия. Ислоҳат тўғрисидаги таълимоти. Ислоҳатда учрайдиган мантиқий хатолар.

Абу Хомид Ғаззолий мантиқ илми ҳақида.

Абу Хомид Ғаззолий (1059-1111)нинг ҳаёти ва асарлари. Илм, таълим бериш ва илм олиш фазилати, унинг ақлий ва нақлий далиллари. Илмлар тизимида мантиқ. Ақлнинг ҳақиқати ва қисмлари. Мунозара шартлари ва одоби. Мантиқий хулоса, турлари, қўлланиш соҳалари. Аналогия-диний ва дунёвий билимларни эгаллаш усули сифатида.

XII-XIV асрларда мантиқ илмининг Андалусиядаги ривожиди.

Ибн Рушд

Ибн Рушд (1126-1198) нинг ҳаёти ва асарлари. Ибн Рушд билиш жараёнида мантиқ илмининг аҳамияти тўғрисида. Тушунча, хукм, хулоса чиқариш тўғрисида. Модал хукмларнинг классификацияси. Ибн Рушднинг “Раддияга раддия” асарида мантиқ масалалари. Ибн Сино ва Ибн Рушд мантиқий таълимотларининг Европа фалсафаси ва мантиғига таъсири

Фахриддин Розийнинг мантиқий таълимоти

Фахриддин Розий (1148-1210)нинг ҳаёти ва ижодий мероси. Фахриддин Розий мантиқ илмининг предмети ва вазифалари тўғрисида. Хулоса чиқаришнинг таркибий қисмлари бўлган тушунча ва ҳукм, уларнинг турлари. Модал ҳукмлар. Хулоса асослари бўлган дастлабки билим турлари. Хулоса чиқаришнинг турлари.

Насириддин Тусийнинг мантиқий таълимоти

Насириддин Тусий (1201-1273)нинг ҳаёти, ижодий мероси. Сўзнинг белги сифатида тушунчага ва англатадиган маъносига нисбатан муносабати. Тафаккур қонунлари ва ҳукмлар. Ҳукмларнинг модаллига кўра турлари.

Насириддин Тусийнинг мантиқий таълимотида хулоса чиқариш ва исботлаш масалалари

Бошланғич билимлар. Силлогизм ва унинг турлари. Мураккаб силлогизмлар ва уларнинг турлари. Индукция ва аналогия. Исботлаш ва исботлашда учрайдиган мантиқий ҳатолар.

Саъдуддин Маъсуд Тафтазоний ва Миршариф Журжонийнинг мантиқий қарашлари

Тафтазоний (1322-1390)нинг мантиққа оид асарлари. Мантиқ илмининг предмети, ўрганадиган масалалар доираси. Тушунча, жинс ва тур тушунчалар. Ҳукм ва унинг турлари. Хулоса чиқариш, силлогизм ва индукция. Миршариф Журжоний (1340-1407)нинг ҳаёти, мантиқий-гносеологик қарашлари, асарлари. Мантиқ, унинг предмети, қисмлари ва вазифалари. Тушунча ва категориялар. Ҳукм, унинг тузилиши ва турлари. Модал ҳукмлар ва уларнинг турлари. Хулоса чиқариш, силлогизм ва индукция.

Яқин ва Ўрта Шарқ мутафаккирлари мантиқий қарашларининг Европа фалсафаси ва мантиғига таъсири.

Яқин ва Ўрта Шарқ мутафаккирлари асарларнинг лотин тилига таржима қилиниши. Универсалийлар масаласида Ибн Сино ғояларининг издошлари. Ҳақиқат масаласи. Шартли мулоҳазалар ҳақида Форобий ва Ибн Сино ғояларининг давом эттирилиши. Ибн Рушд таълимотининг Фарб фалсафасига таъсири. Авэрроизм.

Ғоянинг тафаккур шакли сифатида билимлар тараққиётида тутган ўрни

Миллий ғоянинг мантиқий структураси. Гипотеза назарий билимлар мавжудлиги ва тараққиётининг мантиқий шакли сифатида. Умумий ва жузъий, тасвирловчи ва тушунтирувчи гипотезалар. Ишчи гипотеза тушунчаси. Гипотезани қуришда анализ, синтез, умумлаштириш ва идеаллаштиришнинг аҳамияти.

Илмий назариянинг мантиқий структураси, шаклланиши ва ривожланиши.

Назария билимларнинг мантиқий шакли сифатида. Илмий назариянинг мақсади ва вазифалари: мантиқий таҳлил. Илмий назариянинг мантиқий структураси. Илмий назариянинг бошланғич асоси (бошланғич тушунчалари), ғояси, натижаси. Илмий назариянинг эмпирик асоси ва формализми. Илмий назарияни қуриш ва асослаш.

Илмий назария турлари

Илмий назария турлари: дедуктив-аксиоматик (ярим аксиоматик) ва аксиоматик назариялар. Формал системалар. Илмий назарияни такомиллаштириш ва ривожлантириш: мавжуд тушунчалар мазмунини аниқлаштириш, янги тушунчалар киритиш, гипотеза ва ғояларни қайта кўриб чиқиш ва ҳоказо.

Назариянинг билимларни ҳосил қилиш, системага солиш ва ривожлантиришдаги аҳамияти.

Мантиқ, ҳақиқат ва диалектик исботлаш

Ҳақиқат, унинг мантиқий ва гносеологик жиҳатлари, уларнинг ўзаро боғлиқлиги. Ҳақиқатнинг семантик тавсифи. Шарқ фалсафасида ҳақиқат тўғрисидаги масаланинг қўйилиши ва ҳал этилиши. Иккиланган ҳақиқат назариясининг мантиқий таҳлили. Ҳозирги Ғарб фалсафаси ва мантиғида ҳақиқат масаласининг талқин этилиши.

Формал ва диалектик исботлаш, уларнинг ўзаро алоқадорлиги

Ҳақиқатни ўрнатиш(исботлаш)нинг мантиқий усуллари. Формал ва диалектик исботлаш, уларнинг ўзаро алоқадорлиги Гегелнинг диалектик исботлаш тўғрисидаги мулоҳазалари. К. Поппернинг синаб кўриш ва хатога йўл қўйиш методининг моҳияти. Диалектик исботлашда тасдиқлаш ва тушунтиришнинг тутган ўрни.

Назарий билишда муаммонинг қўйилиши ва ҳал этилиши.

Мантиқ тарихида мутлоқ ишончли билимларнинг қидирилиши. Муаммо билмасликдан билишга, тусмол билимлардан ишончли билимларга ўтишнинг мантиқий воситаси сифатида. Илмий муаммо тушунчаси.

Савол-муаммоларни қўйишнинг мантиқий шакли.

Саволларнинг турлари. Саволни тўғри қўйиш шартлари. Жавоб ва унинг турлари. Муаммо шаклланишининг мантиқий асослари. Муаммони ҳал этишнинг мантиқий механизмлари. Назарий муаммо, савол ва масаланинг ўзаро диалектик алоқадорлиги.

Диалектик метод ва илмий тафаккур тарзи.

Тафаккур тарзи тушунчасининг мантиқий мазмуни. Тафаккур тарзи ва илмий парадигмалар. Тафаккур тарзи ва фундаментал муаммоларнинг ўзаро алоқадорлиги. Тафаккур тарзи ва илмий билишнинг категориал структураси.

Илмий тафаккур тарзи намоён бўлишнинг мантиқий шакллари

Илмий тафаккур тарзи намоён бўлишнинг мантиқий шакллари. Қатъий детерминизмга асосланган тафаккур тарзи (динамик тафаккур тарзи), унинг ўзига хослиги ва амал қилиш соҳалари. Эҳтимолий тафаккур тарзи, унинг ҳозирги илмий билишда қўлланилиши. Диалектик метод ва илмий тафаккур тарзи, уларнинг ўзаро алоқадорлиги.

Асосий ва қўшимча адабиётлар ҳамда ахборот манбалари:

Асосий адабиётлар:

1. Morris R . Ernest Nagel. An introduction to logic and scientific method. New York. 2007.
2. Resher N.. The development of Arabic logic. 1964.
3. Patrick Suppes. Introduction to logic. Van Nostrand Reinhold Company. New York, 1957.
4. Логика. Учебник для бакалавров. Москва: Проспект,2015. www.prospekt.org
5. Шарипов М., Файзихўжаева Д. Мантиқ тарихи ва назарияси. –Тошкент: Университет, 2020.
6. Шарипов М. Мантиқ. Тошкент: Файласуфлар миллий жамияти, 2012.
7. Файзихўжаева Д. Мантиқ: изоҳли луғат. –Тошкент, 2015.

Қўшимча адабиётлар

1. “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармони. ПФ-5729, 27май 2019 йил.
2. 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг беш устивор йўналишлари бўйича ҳаракатлар стратегияси //https://www.lex.uz.
3. Абу Али Ибн Сина. ал-Хикма ал- машрикийа.// Избранное. Т.1. Ашгабат 2003.
4. Абу Али Ибн Сина. Даниш-намэ.//Избранное произведения. Душанбе, 1980.
5. Абу Али Ибн Сина.Указания и наставления.//Избранке произведения.-Т.1. Душанбе, 1980.
6. Абу Хомид Ғаззолий. Ихёу улумид-дин. //Илм китоби. 1-китоб.Т., 2003.
7. Аль-Фараби и развитие восточной философии. Астана, 2005.
8. Аль-Фараби и развитие восточной философии. Астана, 2005.
9. Аль-Фараби. Диалектика.// Аль-Фараби. Историко-философские трактаты. Алма-Ата, 1985.
10. Аль-Фараби. Логические трактаты. Алма-Ата, 1975.
11. Аль-Фараби.Философские трактаты. Алма-Ата, 1973.
12. Баходиров Р.М. Абу Абдуллоҳ Хоразмий ва илмлар таснифи тарихидан. Тошкент, 1995.
13. Беруний Абу Райхон. Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар. Т..1974.
14. Болтаев М. Вопросы гносеологии и логики в произведениях Ибн Сины и его школы. Душанбе, 1965.
15. Избранные произведения мыслителей стран Ближнего и Среднего Востока.Москва, 1961.(хрестоматия)
16. Койре А. Очерки истории философской мысли. – М.: Прогресс, 1985.

АҲЛОҚ ФАЛСАФАСИ ФАНИДАН

Ахлоқ фалсафасининг фан сифатида шаклланиши ва унинг тарихий аҳамияти. Ахлоқий тушунчалар ва ҳиссиётнинг келиб чиқиш манбалари.назарий-методологик хусусиятлари ва гносеологик илдишлари. Обрўпарварлик ахлоқининг салбий жиҳатлари. Инсонпарварлик ахлоқининг демократик асослари.Ахлоқий тараққиёт белгилари. Ахлоқнинг асосий функциялари ва хусусиятлари.

Ахлоқ фалсафасида эркинлик тушунчаси ва унда нисбийлик, чекланганлик ва чекланмаганлик муаммоси. Ихтиёр эркинлигининг фалсафий моҳияти. Ихтиёр эркинлиги намоёнлашувида ихтиёрнинг уч босқичи. Ахлоқий танловнинг қадриятлар билан боғлиқ хусусиятлари. Унинг идеал ва меъёрлар билан чекланиш омиллари. Техник давр, ундаги жамият тараққиётида ахлоқий равақ муаммоси.

Ахлоқий англаш ва ахлоқий ҳиссиёт муаммоси. Инсон ахлоқий ҳаётида ахлоқий фаолиятнинг уч омил-асоси ва унинг ижтимоий тараққиётдаги хал қилувчи мавқеи. Ахлоқ фалсафасида қатъий амрлилик, меъёрийлик ва баҳолаш хусусиятларининг фалсафий моҳияти ва шахс ахлоқий камолотидаги аҳамияти. Ахлоқнинг тарбиявий вазифаси. Ахлоқнинг инсонни қадриятларга йўналтириш вазифаси ҳамда унинг анъанавий ва замонавий қадриятлар уйғунлигини таъминлашдаги аҳамияти. Ахлоқнинг ижтимоий алоқачилик вазифаси ва ижтимоий муносабатлар. Ахлоқнинг ахлоқий билим бериш ва инсонийлаштиришнинг бошқа вазифалар билан узвий алоқаси. Маънавият ва ахлоқ.

Ахлоқий тамойилларнинг ахлоқий англаш шакллари сифатидаги хусусиятлари. Инсонпарварлик тамойилининг ахлоқий тушунчалар, тамойиллар ва меъёрлар билан узвий алоқадорлик жиҳатлари. Техник тараққиёт даврида инсонпарварлик ва эркпарварликнинг долзарб масалалари. Ватанпарварлик тамойилининг ҳудуд ва халққа

бўлган муҳаббат билан боғлиқ ҳиссий омиллари. Миллатпарварлик ва миллий ғоя. Фидойилик, зиёлилик, меҳнатсеварлик ва тинчликпарварликнинг жамият ижтимоий-маънавий тараққиётидаги аҳамияти. Жўмардлик, ўзбекчилик ва меҳмондўстликнинг миллий-ахлоқий хусусиятлари.

Инсоннинг ботиний ахлоқи: виждон, изтироб, нафрат, ҳасад. Инсоннинг зоҳирий ахлоқи: қонун, ахлоқий меъёрлар. Ботиний ва зоҳирий ахлоқийлик ва ғайриахлоқийлик ўртасидаги зиддият. Ҳаёлиликнинг уят, ор ва номусдан фарқли жиҳатлари. Инсонни ахлоқийликка ёки ғайриахлоқийликка ундовчи омиллар – ҳалоллик, шуҳратпарастлик ва ростгўйлик муаммоси. Миллий ахлоқий фазилатларнинг узвийлик хусусиятлари – камтаринлик, босиқлик, ширинсуханлик. Санъатда ахлоқийлик ва ғайриахлоқий алоқадорлиги. Санъатнинг ахлоқий нормалар устидан назорати.

Оиланинг ахлоқий асослари. Никоҳда диний, ҳуқуқий, ахлоқий асосларнинг ўзаро муаносиблиги ва фарқли жиҳатлари. Оиланинг ахлоқий воқелик сифатидаги хусусиятлари. Ундаги ахлоқий муносабат муаммолари. Ёш авлод тарбиясида оилавий муҳит муаммоси ва оила тарқалиши турлари. Оиланинг табиий тарқалишини олдини олишда ўз-ўзини асраш инстинктининг ва тиббий маданиятнинг ўрни. Никоҳни бекор қилинишида оила тарқалишининг иқтисодий, ҳуқуқий, руҳий омиллари. Оиланинг ахлоқий тарқалишининг ўзига хос хусусиятлари.

Ахлоқ фалсафасининг аҳамияти ва глобал муаммолари. Ахлоқий муҳит муаммоси. Ахлоқ фалсафасида долзарб муаммолар – техник кашфиётлар даври ва ундаги ахлоқий муҳит. Биологик ахлоқ ва унинг тиббий-руҳий асослари. Ўлим жазосининг салбий омиллари Ер юзида ахлоқий муҳит – этосферани вужудга келтиришда ахлоқ фалсафасининг ўрни; биоэтика – биоахлоқ ва унинг янги талқини. Тиббиёт этикаси. Психология этикаси. Метаэтика. Тил таҳлили ва ахлоқий-эстетик назариялар тизими. “эзгу”, “ёвуз”, “тўғри”, “нотўғри” тушунчаларининг замонавий ахлоқий моҳияти. Ахлоқ ва нафосат фалсафасида мантикий парадигмалар алмашинуви.

Мифологияда ахлоқий қадриятлар. Мифологиянинг ўзига хослиги ва моҳияти ижтимоий феномен сифатида. Мифологияда ахлоқий рефлексия ва ахлоқий танлов масаласи. Қадимги халқлар мифологиясида эзгулик ва ёвузлик, ахлоқий идеал талқини. Амалий ахлоқнинг дастлабки намуналари. Суқрот фалсафасида антропологик ёндашувларнинг ахлоқий асослари, Афлотун ахлоқий қарашларининг ғоявий асослари. Арасту: ахлоқ ва санъатнинг ўзаро муносабати. Арастунинг ахлоқ ва фозиллик ҳақидаги таълимоти. Арастунинг “Поэтика”, “Ахлоқи Кабир”, “Риторика” асарларида мимезиснинг санъатда ҳаққонийлик, ҳаёт ҳақиқатлари ва санъат ҳақиқатлари ўртасидаги алоқадорлик таҳлили. Мушоҳада билан роҳат-фароғат муносабатининг санъатдаги инъикоси. Ўрта аср Мусулмон Шарқи ахлоқий-эстетик тафаккурида бахт ва комил инсон концепцияси. Абу Наср Форобий, Ибн Сино, Ибн Рушд қарашларида бахт ва комил инсон концепцияси. Мусулмон Шарқи ахлоқий тасаввурининг бадий маданиятда акс этиши. Бадий қиёфанинг мусулмон маданиятидаги талқини ва санъатда акс этиши. Тасаввуф ахлоқи тамойиллари, ахлоқий нормалари. Тасаввуф ахлоқининг амалий ахлоқ сифатидаги моҳияти. Тасаввуфнинг эстетик доктринаси. Тасаввуфда мусиқа ва шаър санъатининг фалсафий моҳияти. Ўрта асрлар мусулмон Шарқида диний ҳадисий йўналишдаги ахлоқий таълимотларнинг миллий қадриятлар билан уйғулик хусусиятлари. Ахлоқ фалсафасида машойиунчилик йўналиши. Тасаввуфий йўналишда тавҳид ва нафс тушунчасининг ахлоқий асослари. Комил инсон ғояси ва унинг янги ва энг янги давр ахлоқ фалсафасини шаклланишидаги аҳамияти. Темур ва Темурийлар даври ахлоқ фалсафасининг замонавий бошқарув этикасини шакллантиришдаги аҳамияти. Жон Локк қарашларида лаззат ва изтироб масаласи, унда ахлоқий тамойилларнинг келиб чиқиши билан боғлиқ назариялар. Кант: гўзаллик назарияси, ахлоқ, эркинлик. Гўзаллик ва улуғворлик таҳлили. Кант тасаввурида санъатнинг механик ва эстетик мазмуни. Нафосат қисмлари: ёқимлилик, жозибадорлик. Гўзаллик ва эркинликнинг ўзаро алоқадорлиги. Бурч тушунчасининг Кант талқини. Кантнинг ахлоқ ва дин ҳақидаги қарашлари. Рус мумтоз ахлоқ фалсафаси ва унинг ХХI аср Оврупо ахлоқий тафаккурига таъсири.

Ҳаёт фалсафаси оқими ахлоқшунослиги. Ҳаёт фалсафасида ахлоқнинг энг долзарб муаммолари. Ахлоқ фалсафасида ҳаёт фалсафаси оқимининг аҳамияти. Ҳаёт фалсафаси оқиминининг назарий асослари. Ницше фалсафасида ахлоқли – комил инсон тамойили. Ҳаёт фалсафаси оқимида ахлоқий ҳаёт муаммоси. Инсон омили ва унинг ахлоқий хусусиятлари. Мавжудлик тамойили ва унда экзистенциализм ахлоқий ёндашувларининг устуворлиги. Руҳий таҳлил йўналиши ва ахлоқ психологияси. Ғайризўравонлик йўналишининг инсонпарварлик моҳияти.

XIX ўзбек ахлоқ фалсафасининг тадрижийлик хусусиятлари. Абдурауф Фитратнинг ахлоқ фалсафаси. Анбар Отиннинг «Қаролар фалсафаси» асарида инсонпарварлик, адолат ва зиёлиликнинг талқини. Абдулла Авлонийнинг “Туркий гулистон ёхуд ахлоқ” асарида инсонпарварлик ахлоқ фалсафасига доир қарашлар. Маҳмудхўжа Бехбудий ва Абдулҳамид Чўлпон асарларида озодлик, жўмардлик, фидоийликнинг ахлоқий мазмуни. Мустақиллик даври ва унинг замонавий ўзбек ахлоқ фалсафасининг тараққиётидаги аҳамияти.

Нафосат ва эстетика тушунчаларининг талқини; нафосат фалсафасининг фалсафий фан сифатида борлиқ, инсон ва унинг борлиги масаласига ўзига хос ёндошуви; нафосат фалсафаси тадқиқот доирасининг миқёсийлиги ва кўпёқламалиги; санъат ва гўзалликнинг нафосат фалсафаси тадқиқот доирасидаги ўрни; нафосат фалсафасининг бадий ижод, дизайн, турмуш гўзаллиги, атроф-муҳитни гўзаллаштириш ва эстетик тарбия борасидаги умумий қонуниятлари.

Нафосат фалсафасининг асосий мезоний тушунчалари (категориялари) эстетик билишнинг муҳим омили сифатида. Нафосат метакатегория сифатида; нафосатнинг ўзига хос хусусиятлари; унинг қадриятшунослик табиати. Улуғворлик мезоний тушунчаси; улуғворликнинг фавкулотда салбий ҳиссиётларга асосланиши; улуғворликка сон ва миқёснинг таъсири; табиатдаги улуғворлик; улуғворликнинг санъатда намоён бўлиши; улуғворлик ва тубанлик. Фожиавийлик тушунчаси; фожиавий тўқнашув ва унинг асослари; фожиавийлик ва эстетик идеал; фожиавийликнинг санъатда намоён бўлиши; фожа (трагедия) - санъат жанри сифатида; фожиавий зиддият ва фожиавий қаҳрамон; фориғланиш. Кулгилилик мезоний тушунчаси; кулгили ҳолат; кулги ва унинг инсон ҳаётидаги ўрни; ҳазил ҳисси; кулгилиликнинг санъатда намоён бўлиши ва унинг ифода шакллари (ҳажв, мутойиба, киноя, кесатик, истехзо); кулги (комедия) - санъат жанри сифатида; кулгининг фориғлантириш хусусияти. Кулиликнинг демократик хусусияти. Мўъжизавийлик, ҳаёлийлик ва қизиқарлилик тушунчалари. Нафосат фалсафаси мезоний тушунчаларининг ўзаро алоқадорлиги.

Гўзаллик – фалсафанинг тадқиқот объекти сифатида. Гўзаллик – нафосат фалсафасининг асосий категорияси. Эстетик тафаккур тарихида гўзалликка муносабат. Гўзалликнинг асосий элементлари ва хусусиятлари. Гўзалликнинг инсон ва жамият тараққиётидаги аҳамияти. Инсон гўзаллигининг асосий мезонлари. Гўзалликнинг жамият тараққиётига таъсири. Атроф-муҳитни гўзаллаштиришнинг концептуал асослари. Бозор иқтисодиётида гўзалликнинг қиймат қасб этувчи механизмга айланиши. Гўзаллик ва фойда.

Табиат эстетикаси. Табиат эстетикасининг ўзига хос хусусиятлари. Табиийлик ва уйғунлик; табиат гўзаллик ва улуғворлик манбаи сифатида. Фан-техника тараққиётининг табиат эстетикасига таъсири. Экоэстетика ва унинг атроф-муҳитни нафосатлаштиришдаги ўрни. Ландшафт дизайни ва табиат эстетикаси. Меҳнат эстетикаси. Меҳнат эстетикаси ёки ишлаб чиқаришда нафосатнинг намоён бўлиши. Меҳнат шароити, меҳнат воситалари, меҳнат натижаларининг меҳнат эстетикасида тутган ўрни. Меҳнат жамоаси ва унда ахлоқий-эстетик муҳитнинг ўрни. Меҳнат эстетикасининг инсон маънавиятини юксалтиришга таъсири. Техника эстетикаси. Техника эстетикаси дизайннинг фалсафий-назарий асоси сифатида. Дизайннинг эстетик моҳияти. Дизайннинг эстетик тарбиявий аҳамияти. Спорт эстетикаси. Спортнинг эстетик мазмуни ва жамият маданиятидаги ўрни. Соғлом турмуш тарзи ва спорт эстетикаси. “Соғлом она ва соғлом бола” тамойилининг

эстетик моҳияти. Ўзбекмиллийкурашидаахлоқий-эстетик маданиятинъикоси. Спорт – миллийваумуминсоний эстетик маданиятрамзисифатида. Турмуш эстетикаси. Турмуш эстетикасининг моҳияти, жамият ижтимоий-маънавий ўрни.Турмуш нофасатида урф-одат ва анъаналарнинг аҳамияти; турмуш Ўзбекистонда турмуш эстетикасини юксалтиришга эътиборнинг кучайиши.

Санъатнинг келиб чиқиши ва эстетик моҳияти; санъатнинг ҳаётни инъикос эттириш ва баҳолаш хусусияти; санъатда ўйин назариясининг аҳамияти. Санъатнинг ўзига хос ижтимоий онг шакли экани; Санъатнинг бошқа маънавий ҳодисалардан фарқи ва улар билан ўзаро алоқадорлиги: санъат ва ахлоқ; санъат ва дин; санъат ва фалсафа; санъат ва сиёсат; санъат ва мафкура; санъат ва фан; санъат ва меҳнат; санъат ва техника.

Санъат ва рассом тасавури: ижодкор фикри чегаралари. Ижод эркинлиги муҳим бадиий қадриятнинг муҳим омили. Ижодкор масъулияти. Ижодкор шахсининг жамиятдаги ўрни.Санъаткор шахсининг фавқулоддалик хусусияти. Бадиий ижод жараёнининг ўзига хос жиҳатлари. Санъатда эстетик идрок ва мантикий идрокнинг ўзига хослиги. Бадиий асарда шакл ва мазмуннинг ўзаро муносабатлари. Ноклассик ва постноклассик эстетикада қаҳрамонлик. Ноклассик эстетиканинг кўринишлари. Эстетик тафаккур ва бадиий ижоднинг ривожланиш тамойиллари. Қаҳрамонлик категорияси ва санъат ҳақида ноклассик тасавурлар. XX асрда қаҳрамон ва қаҳрамонликнинг бадиий талқини.

Замонавий шахсни вояга етказишда нафосат тарбиясининг аҳамияти; нафосат тарбиясининг хилма-хил йўналишлари, анъанавий ва замонавий шакллари; унда электрон оммавий ахборот воситаларининг мавқеи. Нафосатли тарбиянинг ақлий, ахлоқий ва жисмоний тарбия билан ўзаро алоқадорлиги. Санъат - нафосат тарбиясининг асосий воситаси сифатида. «Оммавий маданият» ҳодисаси ва унинг ёшлар тарбиясига салбий таъсири. Оммавий маданият эволюциясида постмодернизм.Оммавий маданият феномени. Постмодернизмда оммавий маданият трансформацияси. Постмодернизмда ахлоқ масалалари. Мультикультурализм ва оммавий маданият. Постмодернизм тажрибаси. Делез, Фуко, Дерридаларнинг постмодернча тажриба ҳақидаги ғоялари. Постмодерн категориялари. Хис қилиш қадрият сифатида. Ҳиссиёт ва туйғу. Муҳаббат ва шахвоний хирслар. Ахлоқий-эстетик туйғулар Ахлоқий-эстетик туйғуларнинг ўз объектига беғараз муносабати. Қайғуриш, ҳавотир, масъулият, ҳурмат, билимлилик, Такаллуф ва туйғу ўртасидаги боғлиқлик.

Нафосат ҳақидаги тафаккурнинг пайдо бўлиши, шаклланиши ва тарақиёт босқичлари. «Авесто»да илгари сурилган эстетик ғоялар. Антик давр нафосат фалсафасининг вужудга келиши ва ўзига хос хусусиятлари. Умумжаҳоний динларнинг санъат билан ўзаро ҳамкорлиги. Ўрта асрлар Шарқ нафосат фалсафасининг ўзига хос хусусиятлари. Янги давр Оврўпа мутафаккирлари нафосат фалсафасининг ўзига хос хусусиятлари. Оврўпа маърифатпарварлари эстетикаси. Олмон мумтоз нафосат фалсафаси. XIX аср сўнгги чораги ва XX аср бошларидаги рус нафосат фалсафасининг мумтозлик хусусияти. Энг янги давр нафосат фалсафасидаги асосий таълимотлар ва йўналишлар. XIX аср охири ва XX бошларида Туркистонда эстетик тафаккур тараққиёти.

Мустақиллик даври ўзбек нафосат фалсафасидаги асосий ғоялар ва қарашлар. Нафосат фалсафасининг жамият бадиий ва эстетик тажрибаларини умумлаштирувчилик хусусияти; унинг илмий-техникавий тараққиётни инсонийлаштириш ва гўзаллаштиришдаги аҳамияти; эстетик фаолият микёсини кенгайтиришдаги роли. Президент И.А.Каримов асарларида нафосат ва эзгулик, гўзаллик ва улғворлик, бунёдкорлик ва фаровонлик ҳақидаги фикрларнинг акс этиши. Эстетик тараққиёт тушунчаси; Эстетик тараққиётнинг турли соҳаларда намоён бўлиши. Эстетик тараққиётнинг моддий ва маънавий ҳаёт уйғунлиги билан диалектик алоқадорлиги.

Постиндустрия ёки информацион цивилизациянинг нафосат фалсафасига таъсири. “Оммавий маданият”, “оммавий санъат”, элитар санъатнинг ўзига хос жиҳатлари. Инсон бегоналашувининг олдини олишда эстетик омилларнинг ўрни. Экоэстетика ва биоэстетика муаммолари ва унинг инсон ҳаётидаги ўрни. Эстетосфера тушунчаси.

Эстетик тажриба ва виртуал олам. Ахлоқий-эстетик тасаввурнинг кросс-маданий хусусиятлари. Ахлоқийлик ва миллий менталитет.Фалсафий, ахлоқий, эстетик компаративистика. Маданият ва санъатда неокOLONIALизмга муносабат. Анъанавийлик ва замонавийлик.Ғарб-Шарқ маданий алоқаларининг ахлоқий-эстетикжиҳатлари.

“Жамият ахборотлашувининг фалсафий асослари” фанидан:

“Жамият ахборотлашувининг фалсафий асослари” фанининг объект ва предмети, мақсад ва вазифалари. Ахборот ижтимоий-иқтисодий, технологик ва маданий тараққиётнинг муҳим омили. “Ахборот” ва “ахборот технологиялари” тушунчалари. “Ахборот”, “маълумот”, “билим” тушунчалари орасидаги фарқ ва ўзаро диалектик алоқадорлик. Ахборот портлаши. Информатика табиат ва жамиятдаги ахборот жараёнларининг қонуниятлари тўғрисидаги фан. Ижтимоий информатика - жамиятни ахборотлаштириш жараёнлари, унинг ижтимоий оқибатлари ҳақидаги фан. Компьютерлар ривожланиш тарихи ва истикболлари. Жамият ривожда компьютерларнинг ўрни. Информатика техник воситалари ахборот технологиясининг негизи. Ахборот технологиясининг вужудга келиши ва ривожланишини белгиловчи ички ва ташқи омиллар. Ахборот технологиялари ривожланишининг эволюцион босқичлари.

Ахборот технологияси автоматлаштирилган бошқарув тизимида айланадиган ахборотга асосланади. Ахборот технологиясининг функцияси - ягона бошқарув асосида маҳсулотни лойиҳалаш ва ишлаб чиқариш учун ахборот техникаси негизида, ахборотга ишлов бериш йўли билан ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишдан иборат. Ахборот технологиясининг ривожланиши илмий-фалсафий асосларга ҳам эга. Ахборот технологиясини бошқа омиллар билан уйғунлаштириш бир қанча “информацион тенденциялар”ни юзага келтирдики, улар ахборот технологиясининг келгуси ривожланиш йўналишларини белгилайди.

Техноген цивилизациянинг тарихий асослари. Ахборотлашган жамият концепциялари. Жамиятнинг ахборотлашуви масаласи олимларнинг икки асосий назарий - методологик технократик ва гуманитар ёндашувида намоён бўлади:

Индустриал жамият – техноген цивилизациянинг ривожланиш босқичи. Постиндустриализм концепцияси индустриал жамият ғоясининг тадрижий ривожланиши натижасида юзага келди. Постиндустриал жамият индустриал жамиятнинг тадрижий ривожланиши ва ўзгариши жараёни.

Ахборотлашган жамият, билим, ахборот ва ахборот техникасига асосланган жамият. Ахборот жамияти - унда ижтимоий-иқтисодий ривожланиш энг аввало ахборотни ишлаб чиқариш, унга ишлов бериш, уни сақлаш ва жамият аъзолари орасида тарқатишга боғлиқ бўлади. Ахборотлашган жамият концепцияси (муаллифлари – Е. Масуда, Д. Мартин, Г. Молитор ва б.). Д.Белнинг «Учинчи технологик инқилоб ва у олиб келиши мумкин бўлган ижтимоий-иқтисодий оқибатлар» асари таҳлили. Ахборотлашган жамиятнинг олдинги жамиятлардан сифат жиҳатидан фарқи.

Жамиятни ахборотлаштириш техник-технологик, ижтимоий, иқтисодий, сиёсий ва маданий жиҳатлар уйғунлиги. Ахборотлаштиришнинг ижтимоий интеллектуализация жараёнлари билан боғлиқлиги. Ахборотлашган жамият истикболлари.

Меҳнат ва билимнинг тарихан ўзаро боғлиқлиги. Меҳнат жараёнининг билимга бойиб боришининг икки йўналишда. Ижтимоий ишлаб чиқаришни автоматлаштириш ва ахборотлаштириш жараёнида меҳнатнинг мазмуни. Ахборотлаштириш жараёнида меҳнатнинг мазмунида ва унинг хусусиятидаги ўзгаришлар.

Компьютерда ишлашнинг ижтимоий-психологик оқибатлари. “Инсон-машина” тизимининг шаклланиши. Ахборот технологияси таъсирида ишчи кучига қўйиладиган касбий-малакавий талаблар ўзгаради, икки объектив тенденция – касбларнинг табақалашуви ва интеграциялашуви. Ахборот технологиясининг, бир томондан, янги

касбларни вужудга келтириши ва аҳоли бандлигини ошириши, иккинчи томондан эса – ишлаб чиқариш жараёнидан ишчи кучини сиқиб чиқариш жиҳати.

Ахборотлашган жамиятда меҳнатнинг интеллектуаллашуви. Меҳнатнинг интеллектуаллашуви унинг «илмийлашиши»да ўз аксини топади. Ривожланган мамлакатларда ахборотларни ишлаб чиқиш, тизимлаштиришнинг “ахборот бозори”да мустаҳкам мавқени таъминлаши. Меҳнатнинг қатъий равишда индивидуаллиги меҳнаткашда ихтиёрий ёки ноихтиёрий тарзда тегишли психология ва ижтимоий бегоналикни шакллантириши. Деперсонализация, компьютердаги ахборот фондига жойланган билимларнинг шахссизланиши муаммоси юзага келадики, бу жамиятнинг ижодий салоҳиятини пасайтиришга қодирдир.

Фан илмий билим маҳсулидир. Информатика фан бағрида вужудга келади ва унинг ўзи ҳам илмий билим соҳаси ҳисобланади. Ахборот техникаси илмий билим олиш ва ундан амалда фойдаланишни жадаллаштиришнинг асосий омили. Ахборот техникаси, энг аввало компьютерлар олимлар ўртасида кенг доирада фикр ва турли билим соҳаларида ахборот алмашиш, уларнинг ўзаро алоқа қилиши учун янги имкониятларни яратади. Фанни ахборотлаштириш зарурияти. Фанларнинг интеграциялашуви ва дифференциялашуви. Фанни ахборотлаштириш, объектив борлиққа янгича тафаккур ва информатсион технология воситалари мажмуи сифатида илмий тадқиқотларни ташкил этиш, уларнинг натижаларини амалга татбиқ қилиш. Фанни ахборотлаштириш илмий билиш жараёнидаги таъсири. Фаннинг ижтимоий феномен сифатида ишлаб чиқариш кучига айланиш характери ва аҳамияти, унинг ахборотлашув хусусиятларига мос келиши. Ҳозирги даврда дунё микёсида ахборотни системалаштириш ва халқаро интернет тизимини ривожлантириш фанларнинг умумий тараққиёти тенденциясини белгилаб бериш.

Жамиятнинг интеллектуал салоҳиятини шакллантиришда таълим тизимининг ўрни. Фан билан таълим ўртасидаги узвий алоқадорлик.

Кадрларни қайта тайёрлаш муаммосининг узлуксиз таълим билан чамбарчас боғлиқлиги. Ахборотлашув таъсирида халқ хўжалиги тузилишининг ўзгариши, эски касбларга талаб йўқолиши ва янги касбларнинг пайдо бўлиши.

Таълим парадигмасини инқилобий ўзгартириш, уни демократлаштириш, компьютерлаштириш ва инсонпарварлаштириш, таълим дастурини эркин танлаш имкониятлари. Узлуксиз таълим тизимини вужудга келтириш тенденциялари.

Таълим тизимини ислоҳ қилиш таълимнинг мазмунини актуаллаштириш масалалари. Ўқув ахбороти оқимларини яратиш, педагогик меҳнатни тақсимлаш ва бирлаштиришнинг зарурияти. Таълимни инсонпарварлаштириш ва компьютерлаштиришнинг устивор йўналишлари.

Фан ва техниканинг илғор тармоқларида сунъий интеллект яратилиши. Ахборотлашган жамият технологиясининг таълим жараёнидаги аҳамияти. Таълимнинг ахборотлашуви шароитида педагогик маҳоратни ошириш зарурияти, фаол ривожланаётган педагогик информатиканинг шаклланиши.

Компьютер саводхонлигини шакллантириш вазифаси таълим соҳаси компьютер технологиясининг бойишига қараб тобора муҳимроқ аҳамият касб этиб бормоқда. Компьютер саводхонлиги компьютерни қандай ишлатишни, ҳисоблаш усулларини қачон ва қаерда қўллашни ўз ичига олади. Ҳозирги босқичда компьютер саводхонлиги билан бир қаторда, компьютер маданиятини ҳам шакллантириш зарур. Компьютер маданияти одамнинг ўз фаолиятида ахборот технологиялари мажмуидан тегишли тарзда фойдалана олиши демакдир.

Олий мактабда автоматлаштирилган таълим тизимларини ташкил этиш оқилона таълим усулларидан нусха кўчириш ва уларни тарқатиш имконини беради.

Тарбия - таълим жараёнининг муҳим қисми. Тарбия ишини тубдан яхшилаш ахборотлашган жамиятни шакллантириш йўлидаги муҳим вазифа

Маданият ва техника муштараклиги. Маданият ва техника ўртасидаги муносабатларнинг мураккаблиги ҳамда муаммони тушунишдаги ҳар хиллик. Техниканинг ялпи ҳукмронлиги ва маданиятга ижобий таъсири ҳақидаги оптимистик қарашлар. Ҳозирги замон маданиятини ахборотлаштириш жараёнининг зиддиятлиги. Ахборот техникасини ўзлаштириш жараёни инсоннинг маданий салоҳиятини оширишни тақозо этиши. Маданиятга ахборот техникасининг таъсир кучи. Компьютер одоби. Компьютер жиноятчилиги.

Компьютер ва одамлар саломатлиги муаммоси. Ҳозирги даврда инсон имкониятларини информатиканинг техник имкониятлари билан бирлаштирувчи янги маданият шаклланиши. Маданият – бир қанча ижтимоий ҳодисалар мажмуини ўз ичига олувчи мураккаб ҳодиса. Ахборот техникаси ва санъат. Компьютер одоби. Компьютер жиноятчилиги. Виртуал борлиқ. Тиббиётда компьютердан фойдаланишнинг афзалликлари.

Жамиятни ахборотлаштириш муаммолари сиёсат майдонида ҳал қилинмоқда. Ахборотлаштириш билан сиёсий ҳаёт ўртасида алоқадорлик. Ахборот олиш эркинлик шартидир. Ахборотлаштириш ва демократлаштиришнинг ўзаро диалектик алоқадорлиги. Демократик жамият қуриш - фуқароларнинг, сиёсий ва ижтимоий ҳуқуқларини жамиятнинг вужудига сингдиришни, ишга ижодий ёндашувни қўллаб-қувватлашни, оммавий ахборот воситалари фаолият кўрсатиши учун сўз эркинлиги ва фикрлар ранг-баранглигини шакллантиришни, сиёсий партияларга мустақиллик бериш ва уларни молиявий қўллаб-қувватлашни назарда тутати. Жамиятнинг демократиклиги жамият фуқароларининг ахборот билан таъминланганлиги даражасига боғлиқ.

Кишилиқ жамияти ҳаёти ва фаолиятининг глобаллашуви, ҳозирда бутун инсоният иқтисодий, ижтимоий, сиёсий ва маданий алоқаларнинг ягона тизимига бирлашаётганини англатади.

Жамият ҳаёти ва фаолиятининг глобаллашуви глобал хусусиятга эга бўлган бир қанча муаммоларнинг шаклланиши. глобалистиканинг мустақил илмий тадқиқот йўналишига айланиши, унинг ҳаракатлантирувчи механизми ва воситаси бўлган ахборотлаштириш жараёнининг ривожланиш тенденция, йўналишларини илмий ўрганишни тақозо қилиши. Ахборотлаштириш жамиятнинг табиат билан уйғун ривожланишини назарда тутати. Ноосфера шаклланишининг шарт-шароитлари қуйидагилар: фан-техника омили, инсониятнинг бирлашиши; бутун инсоният миқёсида сурункали модда, энергия ва ахборот алмашиш; атроф муҳитни ижобий ўзгартириш; халқ оммаси фаровонлигининг ўсиши; барча одамларнинг онгли тенглигини таъминлаш ва жамият ҳаётида урушларга чек қўйишдир.

Техносфера - инсон фаолияти билан яратилган, жамият эҳтиёжларини қондириш учун бу фаолият билан қўллаб-қувватланадиган табиий ва сунъийнинг синтези. Ҳозирги жамиятда техносферанинг ижтимоий-маданий тизимдаги ўрни.

Ахборот техникаси воситалари кишилиқ жамияти ҳаёти ва фаолияти глобаллашувининг қудратли моддий негизидир. Интернет - почта Интернет тармоғининг энг кенг тарқалган хизмати. Интернет ҳозирги ижтимоий тараққиётнинг муҳим объектив қонунияти - кишилиқ жамияти глобаллашувининг қудратли техник-технологик воситасидир.

Ўзбекистонда ахборотлашган жамиятни шакллантириш ва ривожлантиришнинг зарурияти, аҳамияти, шартлари ва йўллари аниқлаб етиб, ахборот соҳасини такомиллаштириш. Ўзбекистон технологик ва иқтисодий жиҳатдан ривожланган мамлакатлар ҳамжамиятига жаҳон ривожланиш жараёнининг тўлақонли иштирокчиси ҳуқуқида, ўз сиёсий мустақиллиги, миллийлиги ва маданий анъаналарини сақлаган ҳолда, ривожланган фуқаролик жамияти ва ҳуқуқий давлат сифатида қўшилиши. Электрон бошқарувни ташкил этиш ва бу жараён билан ўзаро боғлиқ вазифаларни ҳал қилиши лозимлиги.

Коррупция тушунчасининг мазмуни. Коррупция шаклланишининг тарихи. Куръони карим ва ижилда коррупция муаммоси. Коррупция тушунчасининг илмий изоҳи. БМТ Кодексида коррупцияга муносабат.

Коррупциянинг шакллари: порахўрлик, фаворитизм, непотизм, протекционизм, лоббизм, жамоа ресурслари ва фондларининг ноқонуний тақсимланиши, шахсий мақсадларда жамоатчилик ресурсларининг ўзлаштирилиши, сиёсий структура ва партияларнинг маблағ билан ноқонуний таъминланиши, таъмагирлик, имтиёзли кредитлар берилишида таниш билишдан фойдаланиши ва ҳ.к. Ж.Колеман коммерцион порахўрлик ва сиёсий коррупция ҳақида.

Коррупция шаклланишининг сабаблари: иқтисодий, институционал (давлат ташкилотлари фаолиятининг ёпиқлиги, саёз кадрлар сиёсати), ижтимоий сиёсий сабаблар. Юқори даражадаги коррупциянинг сабаблари: аҳоли томонидан қонунларни билмаслик ёки тушунмаслик; мамлакатдаги сиёсий беқарорлик, бошқарув ташкилотлари раҳбарларининг нокомпетентлиги.

Мамлакатдаги ижтимоий сиёсий вазиятда коррупциянинг шаклланиши. Коррупциянинг турлари: давлат бошқаруви тизимидаги коррупция; парламент коррупцияси; ташкилотлардаги коррупция. Жинойт (иқтисодий характердаги) коррупция ва сиёсий коррупция. М.Жонстон коррупциянинг турлари ҳақида. Сиёсий коррупция тушунчаси ва унинг оқибатлари. Ғоявий коррупциянинг хавфли жиҳатлари: давлат қарорлари, стратегияси ва ҳаракатида бошбодоқлик; давлат қарорлари савиясининг пастлиги, давлат сиёсатчилари фаолиятида популизм; хориж ташкилотлари томонидан молиялаштирилган ташкилотларнинг давлат бошқаруви қарорларининг қабул қилинишидаги иштироки; ҳуқуқий меъёрий актлар муаллифларининг ноаниқлиги.

Иқтисодий коррупция ва унинг намоён бўлиш шакллари. Кадрлар соҳасидаги коррупцияда турли воситачиларнинг иштироки.

Риторика фани:

Риториканинг пайдо бўлиши. Риториканинг мезонлари. Риториканинг қонуниятлари. Риториканинг беш “устуни”. Риториканинг тилшунослик фанларидан методологик фарқи. Тил ва нутқ бир-бирига боғлиқ ҳодиса сифатида. Тил маданияти ва нутқ маданияти.

Риториканинг назарий асослари. Риториканинг амалий аҳамияти. Риторика ривожининг фалсафа, этика, мантиқ фанлари ҳамкорлигига таъсири. Риториканинг маънавий тафаккур ривожига таъсири.

Риторикани фан сифатида шаклланиш тарихи. “Авесто”да фикр – сўз – амал учлигининг фалсафий тафаккур тараққиётига таъсири. Қадимги Юнонистонда нотиклик санъатининг шаклланишига таъсир этган омиллар: жамиятдаги ижтимоий-сиёсий вазият, демократия тамойиллари, сўз эркинлиги, қонун, суд ва ҳуқуқ-тартибот тизими, логографлар. “Иллиада” ва “Одиссея” дostonлари юнон нотиклик санъатининг муҳим манбаси сифатида. Софистика – антик даврдаги ақлий оқим сифатида. Протогор, Исокрот, Демосфен, Лисий, Сукрот нотиклик маҳорати ҳақида. Арастунинг “Риторика” асарида нутқ ва нотиклик масалалари. Риторика ва фалсафа қадимги жаҳон маънавий ҳаётининг асоси сифатида.

Қадимги Рим нотиклик санъатининг ўзига хос хусусиятлари. Рим мактаби Осиё ва Атика усуллари. Катон, ака - ука Грокхлар, Марк Антоний, Цицерон нотиклик маҳорати. Марк Туллий Цицероннинг Рим нотиклик санъати ривожига ўрни. Цицерон катилинарийларининг сиёсий ва ҳуқуқий нотиклик учун аҳамияти. Плутархнинг “Цицерон ва Демосфен” рисоласида нотиклик бўйича бахслар. Цицерон хатлари ва катилинарийларининг сиёсий ва ҳуқуқий нотиклик учун аҳамияти. Марк Лициний Красс Дивитнинг машҳур нотик ва саркарда сифатидаги хусусиятлари. Плутархнинг “Цицерон ва Демосфен” рисоласида нотиклик бўйича бахсларнинг ёритилиши. Антонийнинг нутқ маҳорати.

Ўрта асрлар мусулмон шарқида риторика - нотиклик санъатининг шаклланиши ва

тараққиёти: Ҳусайн Воиз Кошифий, Қози Ўший, Воиз Иршод. Ўрта асрлардаги воизлик санъатининг уч шакли: дабирлик; ҳатиблик; музаккирлик. Воизлик санъати шаклланишининг асосий шартлари, турлари ва мақсади: султония; жиҳодиёт; ғарибона. Алишер Навоий бадий-илмий меросининг Шарқ нотиклик санъати ривождаги аҳамияти: “Маҳбуб ул қулуб”, “Муҳокаматул луғатайн”, “Мажолис ун-нафоис”. Кенг билим ва сиёсий онг теранлиги - Воиз Иршод моҳирона нутқининг муҳим омили сифатида. Қози Ўший нутқи таъсирчанлигининг ўзига хос хусусиятлари. Ҳусайн Воиз Кошифий – Мусулмон Шарқининг буюк воизи ва унинг нутқларида чиройли овоз, дилкаш оҳанг ва насиҳатларнинг уйғунлиги. Мусулмон шарқида мактуб ёзиш маданиятининг ўзига хос хусусиятлари

Куръони Карим ва Ҳадиси шарифда муомала, чиройли сўз хусусида. Тасаввуфда ҳилмлиқ, мулойимлик, ширинсўзлик тўғрисида. Аҳмад Яссавий, Баҳоуддин Нақшбандий, Мансур Халлож, Фаридуддин Аттор каби авлиё ва анбиёларнинг асарларидаги нутқ гўзаллигининг инсон онгига таъсири ҳақида.

Нутқдаги биринчи маълумот. Нутқда иккинчи даражадаги маълумот. Нутқда муаммоли вазиятлардан фойдаланиш. Мантиқий фикрлаш усуллари. Фикрлашнинг асосий формалари. Суҳбат, мурожаат. Бахслашиш қоидалари.

“Нутқ” – “нотик” – “нотиклик санъати” тушунчаларининг фалсафий, ахлоқий, эстетик ва мантиқий моҳияти. Нутқнинг маданий мерос ва қадрият сифатидаги аҳамияти. Нутқ маданиятининг хусусиятлари. Нутқий маҳоратнинг хусусиятлари. Файласуфларнинг мактубларидаги ғоявий асослар.

Ички нутқ, ташки нутқ. Тил бойлиги ва шева ҳақида. Ёзма ва оғзаки нутқ. Оғзаки нутқнинг хусусиятлари ҳақида. Ёзма нутқ маданиятининг устувор жиҳатлари. Ёзма мулоқот воситалари. Имо-ишора. Ижтимоий - сиёсий нутқ, академик нутқ. Талаффуз, муҳокама, мунозара, табриқ нутқи. Ҳуқуқ тартибот ташкилотларда қилинадиган нутқлар хусусида. Ижтимоий ҳамда урф - одатларга асосланган нутқ ва диний нутқ орасидаги фарқ.

Нутқ композицияси. Матнни танлаш ва мослаштириш. Муқаддима. Моҳиятни баён этиш. Режадаги масалаларни ифодалаш. Далиллаш. Асосий мазмунни таъкидлаш. Хулоса. Вақт. Нутқда вақтни тўғри тақсимлаш.

Нутқни кучайтирувчи омиллар. Овоз, оҳанг, талаффуз, ритмнинг мулоқот жараёнидаги аҳамияти. Ифодали нутқ. Оҳангни тўғри қўллаш усуллари. Нутқ таъсирчанлигининг асосий хусусиятлари. Фалсафий баёнда нутқ тозаллиги ва нутқ поклиги. Нутқ тозаллиги ва поклигига салбий таъсирлар. Ҳодисани қизиқарли баён этиш қоидалари. Ишонч, ишонтириш, таъсир кўрсатишнинг риторик асослари. Ишонтириш омиллари: таълимот, ахлоқ, ҳайрат, ҳиссиёт, сўз, сўзлаш. Нотикликда қўл, гавда ҳаракатларининг зарурияти. Имо-ишоранинг нотикликдаги аҳамияти. Ҳаракатлардан ўринли фойдаланишнинг нутққа таъсири. Нутқда вақт масаласи.

Тақдимот маросими ва унинг талаблари. Тақдимот кўринишлари. Тақдимотда мулоқот омили. Тақдимотда нутққа салбий таъсир кўрсатувчи тўсиқлар. Тақдимотда нотик амал қилиши зарур бўлган ҳолатлар. Тақдимотда ҳаяжонни енгиш усуллари. Тингловчиларни қизиқтиришнинг ўзига хос усуллари. Тақдимотда тингловчилар билан мулоқотнинг муҳим жиҳатлари. Тақдимотда савол-жавоб масаласи.

Нотикнинг маънавий қиёфаси. Нотик нутқида ахлоқий ва эстетик маданият уйғунлиги. Ташки кўриниш талаблари. Нутққа тайёргарлик кўриш. Мулоқот воситаларидан тўғри фойдаланиш тартиби. Муомала маданияти. Мурожаат одоби. Иборани тўғри талаффуз қилиш. Савол-жавоб.

Асосий адабиётлар

Дасрлик ва ўқув қўлланмалар

1. Шермухамедова Фалсафа. Тошкент: Ношир, 2012.1207 бет
2. Шермухамедова Фалсафа ва фан методологияси. Тошкент.Ношир, 2014

3. Шермухамедова Н.А. Фалсафага кириш. Тошкент, Ношир, 2014
4. Фалсафа.З.Давронов тахрир остида.Тошкент, ТМИ, 2019
5. Фалсафа. Ш.Мадаева тахрир остида.Тошкент: Университет, 2019
6. Йўлдошев С., Усмонов М., Каримов Р. Қадимги ва ўрта аср Ғарбий Европа фалсафаси. Ўқув қўлланма. – Тошкент: Шарқ, 2002. – 325 б
7. Йўлдошев С., Усмонов М., Каримов Р., Қобулниёзова Г., Рузматова Г. Янги ва энг янги давр Ғарбий Европа фалсафаси. Ўқув қўлланма. – Тошкент: Шарқ, 2002. – 208 б
8. Po‘latova D., Ruzmatova G. G‘arb falsafasi. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 525 b.
9. Скирбекк Г., Гилье Н. Фалсафа тарихи. Ўқув қўлланма. –Тошкент: Шарқ, 2002.
10. Ruzmatova G., Karimov R. Falsafa tarixi: Eng yangi davr G‘arb falsafasi. O‘quv qo‘llanma. –Toshkent: Universitet, 2017. – 240 b.
11. бдулла Шер. Эстетика. Дарслик. –Т.: Ўзбекистон, 2014.
12. Абдулла Шер. Ахлоқшунослик. Дарслик. –Т.: Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти, 2010.
13. Абдулла Шер, Баҳодир Хусанов. Эстетика. Услубий қўлланма. –Т.: Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти, 2010.
14. Л.А.Муҳаммаджонова, Д.О.Ортиқова, Ф.А.Абиджанова, Г.К.Машарипова. Професионал этика ва этикет.Дарслик. - Т.: "Адабиёт учқунлари" 2018 й.
15. Муҳаммаджонова Л. Давлат хизматчиси этикаси ва имиджи. Ўқув қўлланма - Т.: Университет, 2017.
16. Б.Хусанов. Бошқарув этикаси. Ўқув қўлланма. Т.: Университет. ЎЗМУ, 2017.
17. М. Каххарова, Н. Агзамова. Этика Учебное пособие. Ташкент:Ризограф имени Низами. 2018 год.
18. Л.Муҳаммаджонова,Ф.Агзамова Этикет. Ўқув қўлланма. Т.: Университет. ЎЗМУ, 2018.
19. Муҳаммаджонова Л.А. Этика ва эстетика фанларини ўқитиш методикаси. – Тошкент: Университет, 2017.
20. Арасту. Поэтика. Ахлоқи Кабир. Риторика. -Т.: Янги аср авлоди, 2010.
21. Бычков В.В. Эстетика. Учебник. –М.: Гардарики. 2004.
22. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Этика. Учебник. –М.: Гардарики, 2000.
23. Дробницкий О. Г. Понятие морали. - М., 2004.
24. Егоров А.Г. Проблемы эстетики / А.Г. Егоров. – 2-е изд., доп. - М.: Сов. писатель, 2004.
25. Загритдинова Ф.Б. Вопросы биомедицинской этики. –Т.: Университет, 2008.
26. Мур Дж. Принципы этики М., 2005.
27. Киященко Н.И. Эстетика - философская наука. Изд-во Вильямс, 2005.
28. Кривцун О.А. Эстетика. Учебник. –М.: Аспект-пресс. 2000.
29. Нурматова М.А., Муҳаммаджонова Л.А. Маънавиятнинг ахлоқий асослари. –Т.: Университет, 2013.
30. Нурматова М.А., Абдуллаева Н.Б. Ахлоқий ва эстетик маданият. Ўқув-услубий қўлланма. –Т.: Университети, 2013.
31. Паульсен Ф. Основа этики. - М., 2003
32. Умаров Э. Театр эстетикаси. –Т.: Чашма-принт, 2008.
33. Умаров М. Эстрада ва оммавий томошалар тарихи. Дарслик. –Т.: Янги аср авлоди, 2009.
34. Хусанов Б., Гуламов В. Муомала маданияти. Дарслик. –Т.: Иқтисод-молия, 2009.
35. Шарипов М., Файзихўжаева Д. Мантиқ. –Тошкент: Ғ.Ғулом, 2004. –Б.216.
36. Шарипов М. Мантиқ. Тошкент: Файласуфлар миллий жамияти, 2012.
37. Файзихўжаева Д. Мантиқ: изоҳли луғат. –Тошкент, 2015.
38. Қодиров М. Марказий Осиё, Яқин ва Ўрта Шарқнинг фалсафий тафаккури (ўрта асрлар). Т., 2010.(ўқув қўлланма)

39. logic. Van Nostrand Reinhold Company. New York/ 1957/
40. Войшвилло Е.К., Дегтярев М.Г. Логика как часть теории познания и методологии. Фундаментальный курс. Учебник для философских факультетов. Кн.1-2. -Москва: МГУ, 1994.

Қўшимча

1. Чумаков А.Н., Бучилло. Философия. Москва, 1996
2. Канке Философия. Москва: 2006
3. Алексеев И., Панин В Основы философии. Москва: 2006
4. Мекешина Философия науки. Ростов на дону. 2006.
1. Ясперс К. Всемирная история философии. – М.: Мысль, 1996.
2. Ницше Ф. Сочинения в двух томах. – М.: Мысль, 1990.
3. Шпенглер О. Закат Европы. – М.: Мысль, 1993.
4. Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости. – М.: Интербук, 1990.
5. Зотов А.Ф. Современная Западная философия – М.: Высшая школа, 2000.
6. Фалсафа. Қомусий луғат / Қ.Назаров тахрири остида. – Тошкент: ЎФМЖ, 2005.
7. Хрестомотия по истории философии. В 3-х кн. – М: ВЛАДОС, 1997.
8. Алексеев П.В. История философии. – М.: Проспект, 2006.
9. Философский энциклопедический словарь. – М.: Инфра-М, 2006.
10. Реале Д., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. 1-4 тома. – М.: Проект, 1998-2005.
11. Азизидин Насафий. Зубдатул-хақойиқ (Ҳақиқатлар қаймоғи). – Тошкент: Шарқ, 1995.
12. Барт А. Религии Индии. Пер. с франс. М., 1987.
13. Радхакришнан С. История философии Индии. – М.: Мысль, 1972.
14. Розенберг О.О. Введение в изучение буддизма по японским и китайским источникам. Ч.2. – П., 1918.
15. Қаюмов А., Ишоқов М., Отахўжаев А., Содиков Қ. Қадимги ёзма ёдгорликлар. – Тошкент: Ёзувчи, 2000.
16. Неру Д. Открытие Индии. – М.: Мысль, 1968.
17. Неру Дж. Взгляд на всемирную историю. – М.: Мысль, 1974.
18. Чаттерджи С. Дата д. Введение в индийскую философию. – М.: Мысль, 1955.
19. Сидихменов В.Й. Китай: странности прошлого. – Смоленск: Русич, 2000.
20. Древнекитайская философия в 2 томах. – М.: Мысль, 1972.
21. Быков Ф.С. Зарождение политической и философской мысли в Китае. – М.: Мысль, 1966.
22. Конфуций. Луньюй. Пекин. 1957 // В кн. Древнекитайская философия собр. текстов. – М.: Мысль, 1972.
23. Ян Хин-шун. Древнекитайский философ Лао-сзи и его учение. – М.: Мысль, 1950.
24. Конрад Н.И. Философия китайского возрождений. (О сунской школе), в его кн.: Запад и Восток. – М.: Мысль, 1966.
25. Нагата Хироси. История философской мысли Японии. – М.: Прогресс, 1991.
26. Литман А.Д. Философская мысль независимой Индии. – М.: Мысль, 1966.
27. Мел Т. Восточная философия. – М.: Мысль, 2000.
28. Степанянц М.Т. Восточная философия. Вводный курс. – М.: Мысль, 1997.

Интернет ресурслари

1. www.lex.uz.
2. www.gov.uz.
3. www.library.ziyonet.uz.
4. www.faylasuf.uz.

5. [http://booksss.ru философия//Slovar_Philosof.rar](http://booksss.ru/философия//Slovar_Philosof.rar)
6. [http://znanium.com/ философия.](http://znanium.com/) Счастливец Е.А. История философии. Учебное пособие. –Киров: Изд-во ВятГГУ, 2014.
7. [http://znanium.com/ философия.](http://znanium.com/) Зотов А.Ф. Современная западная философия: учеб пособие. –М. : Проспект, 2012.
8. <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3853896> Антисери Д., Реале Дж. Западная философия от истоков до наших дней. В четырёх томах. Перевод С.А.Мальцева. – С-Петербург: Пневма, 2002.
9. <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3562401> Рассел Б.
10. История западной философии. В двух книгах. –М.: Миф, 2010.
11. http://filosof.historic.ru/books/c0016_1.shtml
12. Алексеев П. В. История философии: учеб. для студ. вузов, изучающих философию. –М. : Проспект, 2012.

**5А 120501 - Фалсафа (соҳалар бўйича) - магистратура
мутахассислиги бўйича мутахассислик фанларидан кириш синовлари
учун баҳолаш мезонлари**

Магистратура мутахассислиги бўйича кириш синови дастури йўналиш ўқув режасига киритилган фан мавзуларига оид намунавий дастурларни ўз ичига олади. Дастурда асосий эътибор талабанинг мавзуни тўла қонли ёритишига, илмий далиллардан фойдаланишга, мантикий изчиллик ва тахлилий материаллар билан жавоб бериши назарда тутилади.

Талаба мутахассислик бўйича кириш синовларини топширишда 5 назарий саволларга жавоб бериши, илмий амалий асосланган хулосаларини келтириши лозим.

Уларнинг ҳар бирига 20 баллдан жами 100 балл қўйилади.

1-назарий савол: 20 балл

2-назарий савол: 20 балл

3-назарий савол: 20 балл

4-назарий савол: 20 балл
 5-назарий савол: 20 балл
Жами: 100 балл

Баҳолаш мезони
Мутахассислик фанлари бўйича ҳар бир савол 20 баллик системада баҳоланади:

Балл	Баҳоси	Абитуриентнинг билим даражаси	
18-20	Аъло	1) имтихон топширувчи мавзунинг асл моҳиятини, назарий жихатларини асосласа; мавзуга оид тушунчалар таснифини аниқ келтирса, илмий-назарий асосласа;	3,6-4 балл
		2) мавзу бўйича мушоҳада юритиб, ижодий фикрласа ва ўз шахсий мулоҳазаларига эга бўлса;	3,6-4 балл
		3) берилган саволларга тўлиқ ва аниқ жавоб бера олса; хронологик кетма-кетликда жавоб берилса	3,6-4 балл
		4) мавзуга доир маълумотларни тарихий нуқтаи назаридан келиб чиққан ҳолда асосли хулосалар келтирса;	3,6-4 балл
		5) мавзу таҳлили давомида асосий муаммо ажратиб олиниб, мавзунинг манбалар асосида тадқиқ этиб хулосалар чиқарилса;	3,6-4 балл
14-17	Яхши	1) мавзу бўйича мушоҳада юрита олса; мавзунинг моҳиятини ёритиб берса;	2,8-3,5 балл
		2) билим ва тасаввурларни баён қилса; таянч тушунчаларга тўғри ва аниқ таърифлар келтирса;	2,8-3,5 балл
		3) шахсий фикр ва мулоҳазаларини баён қилмаса;	2,8-3,5 балл
		4) мавзуга доир маълумотларни билиши ва тарихий саналарни ўринли, кетма кетликда келтирса;	2,8-3,5 балл
		5) мавзулар баёнида хронологик кетма-кетлик ва хулосалар кўрсатилса;	2,8-3,5 балл
11-13	Қониқарли	1) мавзу бўйича билим ва кўникмаларга эга бўлса; мавзу моҳиятини очиқ бера олса;	2,1-2,7 балл
		2) саволларга жавоб беришда терминларнинг маъноларини тўғри ишлатса;	2,1-2,7 балл
		3) берилган саволларга қисман жавоб берса; назарий билимларни амалий жихатдан ёрита олмаса;	2,1-2,7 балл

		4) шахсий фикр ва мулохазаларини баён қилмаса	2,1-2,7 балл
		5) тарихийлик нуқтаи назаридан ёндошмаса;	2,1-2,7 балл
0-10	Қониқар сиз	1) мавзу бўйича тасаввурга, билим ва кўникмаларга эга бўлмаса;	0-2 балл
		2) мавзу моҳиятини яхши тушунмаса;	0-2 балл
		3) назарий билимларни амалда қўллаш бўйича фикр ва мулохазаларини баён қила олмаса;	0-2 балл
		4) саволларга жавоб беришда терминларнинг луғавий маъноларини нотўғри ишлатса;	0-2 балл
		шахсий фикр ва мулохазаларини баён қилмаса;	0-2 балл
		5) маълумотларда чалкашлик мавжуд бўлса;	0-2 балл

Агар абитуриентнинг назарий саволларга берган жавобларидан тўпланган баллари 86-100 балл бўлса, унинг баҳоси **аъло** ҳисобланади.

Агар абитуриентнинг тўплаган баллари 71-85 балл бўлса, унинг баҳоси **яхши** ҳисобланади.

Агар абитуриентнинг тўплаган баллари 56-70 балл бўлса, унинг баҳоси **қониқарли** ҳисобланади.

Агар абитуриентнинг тўплаган баллари 0-55 балл бўлса, унинг баҳоси **қониқарсиз** ҳисобланади.